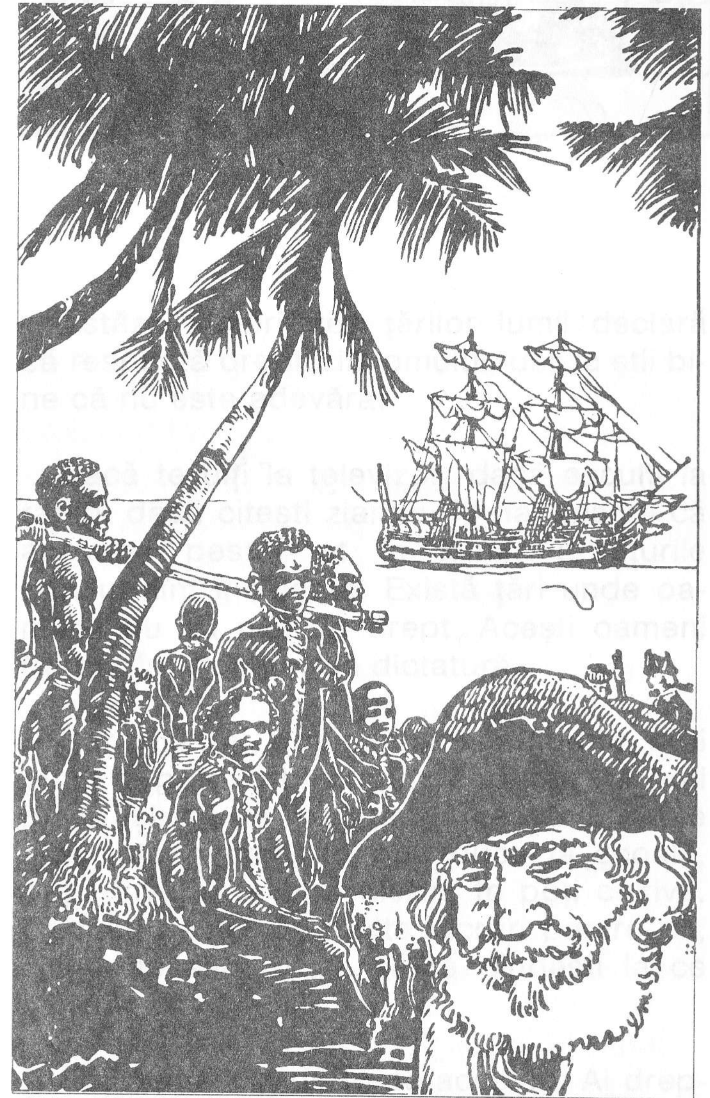
Jean-Louis Ducamp

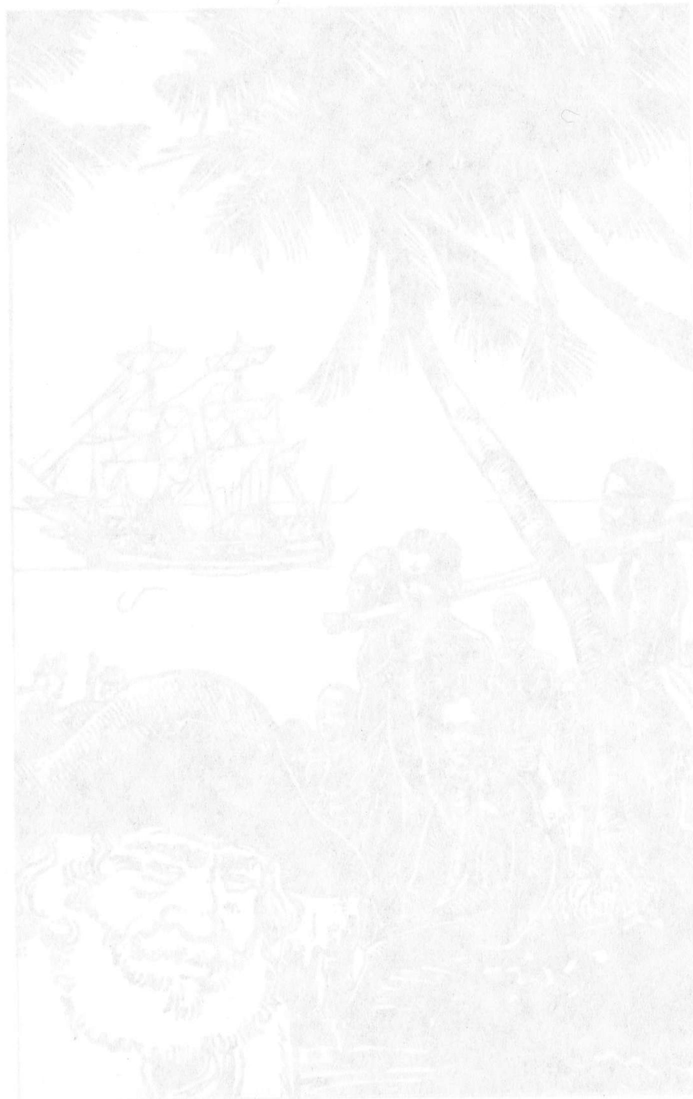
DREPTURILE OMULUI POVESTITE COPIILOR

Această carte a fost publicată de LADO cu suportul financiar al guvernului olandez prin intermediul Comitetului Helsinki din Olanda.

LADO mulțumește editurii "LES EDITIONS OUVRIÉRES" - FRANȚA - care a acordat gratuit "copy-right" - ul pentru această carte.

Astăzi, majoritatea țărilor lumii declară că respectă drepturile omului, dar tu știi bine că nu este adevărat.

Dacă te uiți la televizor, dacă asculți la radio, dacă citești ziarele, îți dai seama că aproape peste tot în lume, drepturile omului sînt încălcate. Există țări unde oamenii nu au nici un drept. Acești oameni trăiesc în regimuri de dictatură.

Dar poți trăi, poți mînca pe săturate, poți gîndi și poți vorbi după placul tău, tu poți pleca și să te poți întoarce fără să te amenințe nimeni, te poți duce la școală, poți învăța, te poți distra, te poți cultiva. Cunoști destul de multe lucruri pentru ca, citind această carte să te gîndești la ce scrie în ea.

Poți beneficia de toate acestea. Ai dreptul .

Acest drept a fost cucerit pentru tine în decursul timpului , în sute de ani de luptă grea.

Gîndește-te că există încă în lume țări unde, și astăzi, copiii trebuie să muncească de foarte mici pentru un salariu de mizerie pentru cîțiva bani pe zi.

Mai sînt încă, chiar și astăzi, țări unde oamenii, copii și adulți, n-au dreptul să mănînce pînă se satură, n-au dreptul să fie îngrijiți cînd sînt bolnavi, n-au dreptul să învețe să citească, să scrie, să se cultive, n-au dreptul să spună ce gîndesc, n-au dreptul să meargă unde vor nici să plece în străinătate, țări în care viața nu le dă copiilor nici măcar dreptul să se joace.

Înțelegi acum că acestea sînt drepturile pe care ar trebui să le aibă orice ființă omenească.

ÎN FRANȚA, ACUM 150 DE ANI:
COPII MUNCEAU
ÎN FILATURILE DE BUMBAC.

"Ei erau puși să depene urzeala de cum împlineau cinci sau șase ani. (...) Am văzut copii de patru ani și jumătate care făceau acest lucru! "

VILLERMÉ, "Starea fizică și morală a muncitorilor din manufacturile de lînă, bumbac și mătase" 1840.

* * *

"Pentru a cîștiga cîțiva bani; un copil muncește de la șase dimineața pînă la șapte seara în timpul verii, de la șapte dimineața pînă noaptea în timpul iernii, stînd în picioare, urcat pe o scăriță portabilă ."

Emlie MICHEL,
"Analele carității" 1845.

De aceea, le numim drepturile omului.

Să nu-l uităm pe cel mai important: dreptul la viață. Există țări atît de sărace încît copiii nu au destulă mîncare pentru a trăi mai mult de cîțiva ani, ba chiar cîteva luni atunci cînd foametea se abate asupra lor. Acesta a fost cazul Franței, care a cunoscut perioade îngrozitoare de foamete, cînd chiar și țăranii erau nevoiți să se hrănească cu iarbă și rădăcini - și mulți dintre ei mureau.

Sigur că te gîndești ca și mine, că toți oamenii de pe pămînt ar trebui să aibă aceleași drepturi și să fie tratați cu același respect.

Mă gîndeam la asta vizitînd insula Goreé.

Știi unde este insula aceasta?

COPIII LA MUNCĂ, PRIN 1840, ÎN FRANȚA

"Unde se duc acești copii din care nici unul nu rîde?
Aceste ființe gînditoare slăbite de muncă?
Fetițele de opt ani, singure pe stradă?
Se duc să muncească 15 ore sub pietrele de moară
Din zori pînă-n seară aceeași
Mișcare s-o facă întruna ca-ntr-o închisoare.
Aplecați peste dinții mașinii sumbre,
Monstru hidos mestecînd în umbră ceva.
Inocenți într-o temniță, îngeri în iad.
Ei muncesc. Totul este dur , totul e fier.
Nu se opresc și nu se joacă niciodată.
Ce palizi sînt! Cenușă-i pe obrajii lor.
Abia se face dimineață și sînt deja în picioare
Fără să înțeleagă nimic din destinul lor.
Ei par a-i spune lui Dumnezeu: Așa mici cum sîntem,
Doamne, uite ce ne fac oamenii mari!
(...)
Muncă istovitoare care prinde fragedul suflet în ghearele sale,
Care produce bogăție cocînd mizerie,
Care folosește-un copil ca pe-o unealtă!
Progres despre care întrebăm: Unde se duce? Ce vrea?
Distruge tinerețea în floarea ei. Dă
Sufletul mașinii luîndu-l de la om!
Fie blestemată această muncă, urîtă și de mame,
Blestemată ca viața asupra căreia s-a abătut,
Blestemată ca oprobiul și chiar ca blasfemia,
O Doamne, să fie blestemată în numele însăși a muncii,
În numele adevăratei munci, sănătoasă, fecundă, generoasă,
Care dă libertate poporului și fericire omului!"

VICTOR HUGO,
"Contemplațiile", 1856

E o mică insulă africană , aproape de DAKAR, capitala SENEGALULUI. Numele ei înseamnă "nadă bună", adică loc bun pentru adăpostirea vapoarelor.

Această insulă a văzut, între secolele XVI și XIX , sute de mii de sclavi africani plecînd. De altfel, se spune că în această parte a Africii, denumită "coasta sclavilor", cinsprezece milioane de suflete au fost deportate, într-un total dispreț față de drepturile omului.

Această poveste mi-a fost spusă pe cînd mă plimbam liniștit pe această insulă unde venisem ca turist; puteam să mă duc unde vreau, să fac baie cînd vreau și să spun tot ce vreau - discutînd cu africani prietenoși și interesanți.

Insula Goreé a devenit un loc de întîlnire, de plimbare, de turism.

Dar eu nu pot uita că din această căsuță, situată în centrul insulei, printr-o poartă ce se deschide spre mare , mii de copii, femei și bărbați au plecat, legați în lanțuri, bătuți și umiliți, către sclavie.

Acești sclavi nu aveau nici un drept.

Nu aveau nici măcar dreptul să tacă. Se povestește că negutătorii de sclavi îi loveau atunci cînd tăceau de teamă ca acea liniște să nu fie semnalul pregătirii unui complot pentru a se elibera.

Smulși din satul lor, îndepărtați de propia lor cultură, ei erau separați de familii, de prieteni, de cei pe care îi iubeau.

Nimic nu era al lor. Nici măcar corpurile lor nu le aparțineau, erau vînduți ca niște obiecte sau ca niște animale. Stăpînul făcea ce voia cu ei.

OAMENI FĂRĂ DREPTURI : VÎNZAREA DE SCLAVI ÎN AMERICA LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA

"Dacă închid ochii, revăd totul: mulțimea adunată în jurul grupurile de negrii înghesuiți unul în altul, examenul mușchilor și al dinților, privirea rece a cumpărătorilor, suferința mamei mele.

Rînd pe rînd frații și surorile mele au fost vînduți în timp ce mama, paralizată de supărare, mă ținea de mînă. A venit și rîndul ei și a fost cumpărată de Isaac Riley din comitatul Montgomery, după care m-au oferit pe mine spre vînzare ... Aveam cam între cinci și șase ani.

Am fost cumpărat de către un necunoscut pe nume Rols (...) care m-a dus acasă la el, cam la cincizeci de kilometri distanță și m-a pus să stau într-o baracă plină cu negri. Mai erau acolo vreo patruzeci de necunoscuți, de toate vîrstele și de toate condițiile. Bine-înțeles, nimeni nu avea grijă de mine."

Josiah HENSON,
"Adevărul mai rău decît închipuirea", 1858
Citat din "Sclavi și plantatori", Julliard, colecția Archives, 1970

După ce traversau oceanul, în condiții teribile, în fundul întunecat al vreunei cale, ajunși în America, supraviețuitorii erau vînduți la licitație ca vitele. Ca să se asigure de calitățile lor fizice cumpărătorii le controlau mușchii, dinții și părul.

Cine se făcea vinovat de toate acestea? Pe de o parte europenii dornici să cîștige cît mai mulți bani, pe de altă parte regii africani care livrau sclavii. Și unii și alții considerau banii mai importanți decît drepturile omului.

Insula Goreé mi-a adus aminte de această îngrozitoare poveste care a durat mai mult de patru sute de ani.

Bineînțeles, toate acestea par astăzi foarte îndepărtate. Și totuși, dacă privești în jurul tău tu vei vedea încă oameni dezrădăcinați, rupți de cultura lor, de prietenii

și de amintirile lor, și nu din cauza neguțătorilor de sclavi, ci pentru că au fost nevoiți să se expatrieze pentru a găsi de lucru sau pentru a fi liberi să gîndească ce vor. În Franța, de exemplu, copiii pot vedea tineri chilieni sau cambogieni refugiați, care au ajuns acolo fugind în condiții groaznice, pierzîndu-i adesea pe cei dragi.

Trebuie să știi că mai sînt oameni care suferă pentru că au fost despărțiți de familiile lor.

Vezi bine că nu toată lumea are dreptul la fericirea la care visăm cu toții.

Îți dai seama că, fără să fie atît de tragică pe cît era deportarea sclavilor, viața multor oameni din această lume este foarte grea.

Dacă scriu această carte astăzi este pentru că știu că există încă sclavi, pentru

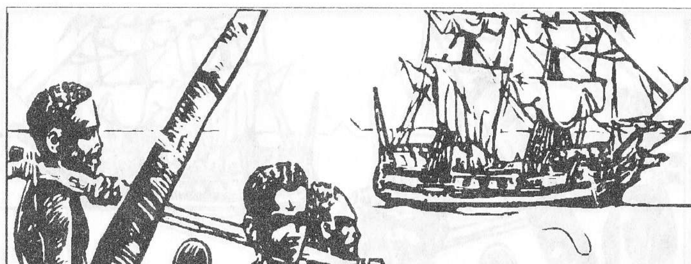

că drepturile omului în lume nu sînt respectate, pentru că nu toate ființele omenești au dreptul la fericire, și o scriu ca și tu să afli, pentru ca să poți înțelege toate acestea.

Și pentru ca tu să faci tot ce-ți stă în putință astfel încît această situație să se schimbe.

La vîrsta ta, copii se cred adesea nefericiți, se simt neînțeleși sau neiubiți. Dacă ar privi cu atenție în jurul lor ar vedea că sînt atît de mulți oameni cu adevărat nefericiți încît și-ar da seama cît de mici sînt propriile lor probleme. Să înveți drepturile omului înseamnă în primul rînd să știi să recunoști nefericirea altora înainte de-a te plînge de-a ta.

Astăzi, cînd se vorbește despre drepturi, toată lumea simte nevoia de a-și apăra mai întîi propria persoană zicînd: "Eu am drep-

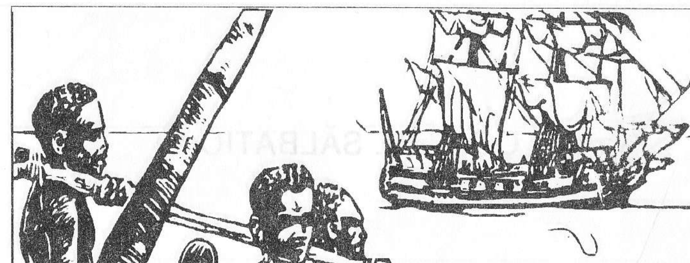

tul de a face asta sau cealaltă". Dar drepturile omului sînt de asemenea DREPTURILE recunoscute altora, de mine însumi în primul rînd, și care devin, pentru mine, o DATORIE.

Trebuie să știi să faci distincție între drepturi. Nimeni n-are niciodată "dreptul" de-a face tot ce-i trece prin cap. Drepturile omului sînt ceva mai serios, mai grav decît un simplu capriciu sau chiar decît unele dorințe, perfect legitime, dar nu la fel de importante.

Adesea tu vei dori să pui drepturile persoanei tale în fața tuturor: "Am dreptul să ies cînd vreau , să fac ce poftesc , să am prietenii care-mi plac sau să văd ce vreau eu ...". Adesea, tatăl, mama sau profesorii tăi îți spun: "Îți interzic să faci asta ...".

Aceste interdicții sînt greu de suportat,

ca și legea care, în societate, interzice multe lucruri.

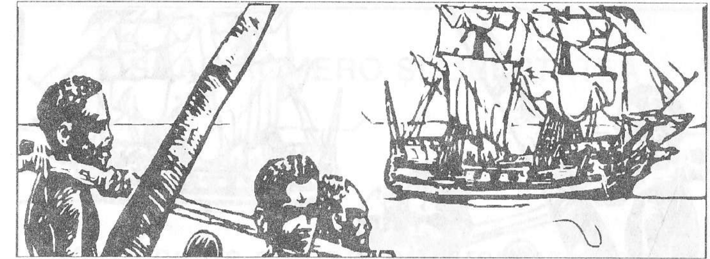
Dar tu știi că interdicțiile sînt necesare pentru a putea trăi împreună. Le acceptăm cu toții: șoferului îi este interzis să treacă pe roșu și e foarte ușor de înțeles de ce. La fel e și cu iarba, e interzis cîteodată să calci pe ea pentru că altfel, dacă toată lumea ar tropăi pe ea, parcul ar deveni repede un spațiu pustiu.

Nu trebuie să înțelegi de aici că legea limitează drepturile. Dimpotrivă , legea le protejează. Trebuie interzisă violența, furtul, pentru ca fiecare să aibă dreptul de-a sta liniștit la el acasă fără să se trezească noaptea, cu vreun vecin care vine și își ia tot ce îi place. Îți imaginezi cam cum ar fi dacă hainele tale, lucrurile sau oamenii pe care-i iubești ți-ar fi luate de cineva care-i mai puternic decît tine? Dacă cel mai tare

COPILUL SĂLBATIC

Ai auzit vreodată de copilul sălbatic? În secolul trecut, țăranii au găsit, în Masivul Central , un copil care mîrîia ca un lup. Se povestește că, abandonat de părinții săi, acesta a fost crescut de o lupoaică. Comportamentul său nu era omenesc: mînca numai carne crudă, urla, refuza orice contact. Dar nu se purta nici ca un lup fiindcă nu cunoștea regulile după care trăiesc lupii în haită. Chiar și animalele, dacă trăiesc în grupuri se supun unor anumite legi.

Nici om, nici lup, copilul era sortit morții. Nici o viață nu este posibilă fără lege. Doctorul Letard a luat copilul și a încercat să-l educe. Dar Victor (acesta este numele care i se dăduse) n-a supraviețuit. Îi lipsea exact ceea ce tu suporți uneori atît de greu: educația , sfaturile unui om mare, societatea și obligațiile ei.

decît tine ți-ar zice: "E dreptul meu, ți le iau fiindcă așa am eu chef". Ce dezordine ar fi pe lume!

O societate sau o familie fără interdicții s-ar descompune. N-ar mai fi decît o adunare de indivizi fără drepturi. Interdicțiile ne permit să știm ce anume avem voie să facem.

Legea te protejează. Legea protejează drepturile omului. A fost nevoie de secole pentru a se ajunge aici. Omenirea a făcut un drum lung, și mai are încă mult de făcut pînă va putea să asigure drepturile omului pentru toți.

În viața sa, fiecare reface istoria omenirii. Interdicțiile din familie, care te apasă acum, au ca scop să-ți aducă, puțin cîte puțin propria ta independență; adică să te învețe să fii liber și să respecți libertatea celorlalți.

Să lupți pentru aceste faimoase "drepturi ale omului", care sînt atît de importante pentru tine și pentru toți ceilalți.

Trebuie să ții minte că nimeni nu poate fi fericit dacă drepturile lui sînt respectate încălcîndu-se drepturile altor oameni.

Cum s-ar putea face ca aceste locuri unde oamenii au suferit, au fost umiliți, vînduți ca sclavi, să devină spații ale înțelegerii și prieteniei?

Cum s-ar putea face să fie respectat acel drept fundamental pe care nu-l aveau nici sclavii, nici copiii puși să muncească, acel drept care este încălcat adesea chiar în lumea de azi - dreptul la libertate?

De aici vom porni să reflectăm împreună la ceea ce noi numim "drepturile omului".

OSCAR ROMERO ȘI LIBERTATEA

Știi tu cu ce culoare este reprezentată cel mai adesea libertatea?

Cu roșu, culoarea sîngelui. Libertatea trebuie cucerită și ce grea e lupta ! Aș vrea să-ți povestesc despre un erou, care a fost asasinat în 1979 pentru că lupta pentru libertate; numele lui este OSCAR ROMERO și a trăit în SALVADOR, o țărișoară din America Centrală.

Cînd a fost numit episcop, toți membrii guvernului din țara lui s-au bucurat. ROMERO era un om liniștit. Militarii care erau la putere au crezut că el nu-i va contrazice niciodată. Dar s-au înșelat!

Întîi, a refuzat mașinile luxoase și palatele în care cei mai buni prieteni ai lui îl rugau să se instaleze, și s-a dus să locuiască în cartierul săracilor. Aceștia n-aveau mai nimic, nici un fel de confort, nici măcar mîncare. Cînd săracii și-au manifestat revolta, armata a intervenit cu brutalitate să-i pedepsească. Romero a denunțat această brutalitate. Iată ce-a spus el în ziua în care unul din țăranii asasinați a fost înmormîntat:

"Libertatea este singura noastră bogăție, strigați asta cît mai tare. De fiecare dată cînd un om cere dreptul de a fi liber, el este ca un soare pentru frații săi. Cei care luptă pentru libertate nu vor muri niciodată, ei sînt lumina semenilor lor."

Imaginează-ți că acest discurs n-a plăcut deloc celor care erau la putere . în altă zi, Monseniorul Romero a spus în catedrală:

"Dacă cineva vă cere să luați armele și să trageți în cei care își apără libertatea , refuzați!"

Asta a fost culmea. Aceste cuvinte i-au hotărît moartea. Trei zile după ce le-a rostit, în timp ce OSCAR ROMERO celebra messa, trei nemernici l-au împușcat cu sînge rece.

2.

LIBERTATE EGALITATE FRATERNITATE

"Libertatea este singura noastră bogăție, strigați asta cît mai tare. De fiecare dată cînd un om care dreptul de a fi liber, el este ca un soare pentru frații săi. Cei care luptă pentru libertate nu vor muri niciodată, ei sînt lumina semenilor lor."

Imaginează-ți că acest discurs n-a plăcut deloc celor care erau la putere. În altă zi, Monseniorul Romero a spus în catedrală:

"Dacă cineva vă cere să luați armele și să trageți în cei care își apără libertatea, refuzați!"

Asta a fost culmea. Aceste cuvinte i-au hotărît moartea. Trei zile după ce le-a rostit, în timp ce OSCAR ROMERO celebra messa, trei nemernici l-au înjunghiat cu sînge rece.

Cunoști desigur poemul lui Paul Eluard, *Libertate*, care începe așa :

Pe caietele mele de școală,
Pe pupitre și pe arbori,
Pe nisip și pe zăpadă
Am scris numele tău."

Astfel, pe copilăria sa, pe durerile și pe bucuriile sale de om mare, poetul a scris într-o lungă litanie numele a ceea ce-i lipsea cel mai mult : libertatea.

Această poezie celebră a fost scrisă în timpul celui de-al doilea război mondial, în Franța ocupată de germani, cînd un mic grup de francezi îndrăzneau să se opună terorii.

Totul îi amintea lui Paul Eluard de libertate. Sub dominarea unei armate străine devenise o obsesie pentru că libertatea să fie simțită în

fiecare zi a vieții tale obișnuite.

Libertatea este o forță atît de puternică, un drept atît de important încît o mulțime de oameni au murit pentru ea în decursul secolelor. Pentru ea și pentru noi.

Cei care se bucură de libertate o găsesc la fel de normală ca și aerul pe care-l respiră. Nu se mai gîndesc la ea.

Totuși, o regăsim adeseori în operele de artă.

Pe unele timbre e tipărită figura unei femei. Știi că ea apare și în tabloul lui Eugène Delacroix numit : *Libertatea călăuzind poporul* ?

Acest tablou care se găsește astăzi în muzeul Louvre, a fost pictat în amintirea Revoluției din 1830, una din multele revoluții

care au marcat, în Franța secolului al XIX-lea, lupta pentru libertate.

La Paris a fost înălțată, în Piața Bastiliei, o coloană numită *Geniul libertății*; ea amintește de căderea Bastiliei.

După revoluția din 1789, în Franța au fost plantați, aproape peste tot *copacii libertății*.

La intrarea în portul New York, cei care vin cu vaporul sînt întîmpinați de-o statuie mare reprezentînd o femeie care ține în mînă o torță. Ea se numește *Libertatea luminînd lumea*. Autorul ei a fost un francez, Bartholdi și de aceea, la Paris, pe Insula Lebedelor, la intrarea pe podul Grenelle, poate fi văzută o replică în miniatură a acestei statui.

Gurile rele spun că Libertatea de la New

York stă cu spatele la America, iar cea de pe Insula Lebedelor stă cu spatele la Paris.

Totuși, între dorința de lumină din lume și obscuritatea realității este o mare distanță.

Dar LIBERTATEA este unul din cele mai importante drepturi ale omului și de aceea este primul cuvînt din deviza Franței :

Libertate. Egalitate. Fraternitate.

Această deviză definește drepturile pe care ar trebui să le aibă fiecare om care locuiește în Franța.

Frumos ideal, dar foarte greu de atins.

Această deviză este gravată adeseori pe clădirile publice, pe ministere, primării, școli etc. E paradoxal că ea este gravată

cîteodată chiar și pe frontoanele închisorilor.

Putem înțelege de ce. Bineînțeles, închisorile sînt adesea oribile, este îngrozitor să închizi oamenii în celule, dar este necesar să faci asta pentru a respecta libertatea majorității. Mai mult, drepturile omului trebuie respectate și în cazul deținuților, de pildă prin felul în care sînt tratați.

Vezi bine însă, nu e simplu: nu poți fi liber dacă nu respecți libertatea altora.

Această idee poate merge mai departe, de la viața de toate zilele la relațiile dintre popoare. Naziștii, care au vrut să supună lumea în al doilea război mondial proclamîndu-se un popor de "Stăpîni", au fost ei înșiși sclavii unui grup de megalomani, de nebuni atinși de mania grandorii. Faptul că acest grup a disprețuit pe toți ceilalți

oameni l-a condus la o moarte rușinoasă.

Vezi, trebuie în același timp să afirmi că libertatea este unul din cele mai importante drepturi ale omului dar să și accepți că nimeni nu poate face orice îi trece prin cap pentru că astfel ar încălca libertatea celorlalți.

Se zice adesea : libertatea mea se oprește acolo unde începe libertatea altora.

Al doilea cuvînt din deviza Franței este EGALITATE.

Adesea, Justiția este reprezentată printr-o femeie legată la ochi care ține în mînă o balanță și-o spadă cu două tăișuri. Aceasta vrea să spună că adevărata justiție e puternică și nu ține seama nici de bogăția sau sărăcia oamenilor, nici de rasa sau originea

lor. Ea-și cumpănește cu atenție hotărîrile. Ea este aceeași pentru toți. Ce frumos ideal! Justiția ține balanța în echilibru.

Dar acest echilibru este foarte greu de atins.

În realitate, justiția este adesea criticată.

E de înțeles pentru că justiția este stabilită de oameni care se pot înșela. Justiția, chiar imperfectă, este absolut necesară pentru a trăi în societate.

Avem cu toții un foarte puternic sentiment pentru ce este drept și ce e nedrept. Vrem să ni se facă dreptate.

Și tu ai cu siguranță, acest sentiment al dreptății în sufletul tău. La școală, acasă în familia ta, vrei ca toată lumea să fie tratată la fel. Fiecare are dreptul de a fi egal cu

ceilalți.

Acest drept este greu de satisfăcut.

Cînd în familie se naște un frățior sau o surioară, copilul mai mare are impresia că părinții se ocupă mai puțin de el, că este iubit mai puțin și suferă.

Vezi contradicția: pe de o parte, copilul mai mare cere autonomia zicînd : "Am dreptul să ies la joacă atunci cînd vreau eu, lăsați-mă în pace... "; pe de altă parte, ar vrea să fie încă tratat ca și cum ar fi mic zicînd : "Am și eu dreptul să fiu iubit ca și frățiorul meu mai mic." (În realitate, el nu spune asta cu adevărat ci lasă să se înțeleagă prin atitudinea lui.)

La școală, dacă profesorul acordă mai mult timp unui nou venit, ceilalți copii înțeleg. Dar dacă profesorul îi dă acestuia

o notă mult prea mare, copiii simt nevoia să protesteze: nota trebuie să-i fie pusă după aceleași criterii aplicate celorlalți.

Ei bine, nu!

Trebuie să înțelegi că uneori, dreptul la justiție și la egalitate, nu înseamnă să tratezi pe toată lumea la fel, Trebuie să fii mai indulgent cu străinul care vine și nu știe să vorbească limba noastră; trebuie să petreci mai mult timp cu bebelușul care nu știe încă să meargă decît cu copilul care poate deja să alerge singur.

Egalitatea dintre oameni este ceva mai subtilă decît alinierea florilor în grădină.

Știm foarte bine că nu există doi oameni identici - știm foarte bine că sîntem unici și nu ne putem schimba unul cu altul. Eu sînt eu; tu ești tu.

Fiecare dintre noi trebuie să-și găsească propriile raporturi cu dreptul la egalitate.

În realitate, dreptul la egalitate înseamnă și dreptul de a-ți afirma diferențele față de alții. Înseamnă dreptul de a nu fi considerat "inferior" pentru că nu ești la fel ca alții, pentru că n-ai aceleași idei cu ceilalți.

ȚĂRANII DIN EVUL MEDIU
FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU NOBILII

Sîntem oameni ca și voi,
Mîini, picioare avem și noi,
Corpuri ca și voi avem,
Ca și voi să suferim putem.

Robert Wace (1120-1183)
Romanul lui Rollon

Vezi bine că acum sîntem destul de departe de acel simplu cuvînt numit "egalitate"; am ajuns exact la esența drepturilor omului. Un om valorează întotdeauna exact atît cît valorează un alt om, căci omul nu are preț, el este valoarea supremă. Dar asta nu înseamnă că trebuie să oblig pe cineva să fie la fel ca mine pentru a avea aceleași drepturi.

Egalitatea înseamnă respectul tuturor diferențelor. Și mai ales, respectul diferențelor între femei și bărbați.

Nimic nu poate fi mai dăunător decît disprețul pe care unii băieți îl arată pentru fete (sau invers). Bărbații care disprețuiesc femeile (mai există și așa ceva), disprețuiesc de fapt viața de unde au venit. Vai de capul lor! O civilizație care tratează femeile ca pe niște ființe inferioare mai are încă de făcut multe progrese!

Cuvintele, aici, sînt periculoase: atenție! cînd vorbim de drepturile "omului", "om" înseamnă, evident, orice ființă omenească, indiferent că e femeie sau bărbat. Totuși, mai există și astăzi civilizații unde drepturile femeilor nu sînt încă recunoscute. Chiar și în țara noastră, ceea ce pare evident astăzi nu a fost așa întotdeauna. Femeile n-au avut dreptul să voteze pînă în 1945. Constatăm acuma că, pentru anumite munci, femeile sînt uneori plătite mai puțin decît bărbații. Dar, ceea ce e cel mai rău este că prea mulți bărbați, chiar în țara noastră, au încă tendința de a se crede "superiori" femeilor.

Să vorbim acum despre diferențele de rasă. Știm deja de mult timp că nu există rase "superioare" sau "inferioare". Există doar oameni care au culoarea pielii diferită, obiceiuri, culturi, istorii și tradiții diferite.

Diferențe de religie, de credință, de mod de viață etc.

Trebuie să înțelegi că fiecare dintre cele patru miliarde de oameni de pe Pămînt are dreptul să-și revendice propria sa identitate, să-și afirme diferența; adică, fiecare dintre noi, inclusiv tu, atunci cînd cere să fie respectate drepturile omului, cere de fapt, să fie respectate drepturile tuturor oamenilor, unul cîte unul, pînă la cel mai mic și necunoscut copil din lume.

Trebuie să le ceri celorlalți să-ți respecte drepturile. Și tu, la rîndul tău, trebuie să respecți drepturile celorlalți.

Asta n-are nimic de a face cu cît sînt ei de mulți.

În politică, puterea este dată celor mai numeroși pentru că nu s-a găsit încă un

mijloc mai bun de a guverna masele de cetățeni. Important este acordul dat de numărul cel mai mare de cetățeni. Asta înseamnă democrație.

În ceea ce privește drepturile omului, nu mai este același lucru. Aici este vorba de valori morale care nu pot fi contabilizate.

Iată un exemplu:

În 1981, în Franța a fost abolită pedeapsa cu moartea (în România în 1990). Trebuie să știi că, pentru adoptarea legii, în Franța deputații au dovedit o mare forță morală cînd au suprimat această rămășiță de barbarie deoarece se părea că cel mai mare număr al cetățenilor francezi, doreau încă să păstreze acest supliciu. De ce? Probabil pentru că le era frică; pentru că n-aveau încredere; pentru că au crezut că așa sînt mai bine apărați. Se înșelau.

Adu-ți aminte ce a afirmat Victor Hugo despre lupta contra tiraniei lui Napoleon al III-lea. Cînd este vorba de valori morale, un număr mic de oameni poate avea dreptate împotriva unui număr mare. La limită, chiar un om singur poate avea dreptate împotriva tuturor, ca profeții de odinioară. Dar acesta este un caz foarte rar.

În ceea ce privește pedeapsa cu moartea, respectul vieții cuiva este un drept mai important decît dreptul la securitatea altcuiva. Abolind pedeapsa cu moartea, societatea a recunoscut că nu are dreptul să ia viața cuiva, nici chiar unui criminal.

Nu au unii oameni "toate drepturile" numai pentru că sînt mai numeroși decît alții și mai puternici.

"Dreptatea celui mai puternic e întotdeauna cea mai bună", constata La Fontaine.

LUMINA CONȘTIINȚEI

Rețineți ceva important: există două lucruri esențiale în această lume care se numesc "binele" și "răul".

Trebuie să vi se spună: să minți nu e bine, să trădezi e rău, să omori e cel mai rău...

Noțiunile de "bine" și "rău" sînt indisolubil legate de sufragiul universal. Nu este dat unui scrutin să facă minciuna să fie adevărată și nedreptatea, dreaptă.

Conștiința umană nu poate fi contestată.

Înțelegeți cum?

Vedeți această lumină, această luminiță obscură uitată într-un colț, pierdută în umbră? Uitați-vă la ea și admirați-o! Este abia vizibilă. Arde singuratică. Chiar dacă șapte milioane cinci sute de mii de oameni ar sufla în ea, ea nu se va stinge. Flacăra nici măcar nu se va clinti. Chiar dacă uraganul ar sufla peste ea. Flacăra va continua să urce dreaptă și pură către cer.

Această lumină este conștiința...

Însăși umanitatea speciei umane răspunzînd în cor, nu contează în fața acestui atom, în fața acestei părți de dumnezeire, suflet al dreptății. Sufragiul universal, care are suveranitate în problemele politice, n-are jurisdicție asupra celor morale.

VICTOR HUGO
Micul Napoleon, 1877

Dar el știa bine că asta nu e moral. Societatea trebuie să-l protejeze pe cel slab; trebuie să protejeze orice viață.

Acesta este un alt drept fundamental: dreptul la viață.

Trebuie să-ți aduci aminte, fără încetare, de acest drept.

Poate că ai auzit pe unii oameni care se întreabă dacă nu cumva un copil handicapat din naștere nu ar trebui omorît imediat; dacă bolnavii, bătrînii și nebunii nu ar trebui făcuți să dispară; dacă un popor mic, inutil, bizar, înapoiat, jenant, are dreptul să facă umbră pămîntului...

Aceste teorii erau teoriile naziștilor

grupați în jurul lui Hitler; din cauza lor s-a declanșat o luptă gigantică ce a adus milioane de morți, ruine, nefericire, catastrofe. Ele erau cît pe ce să ducă la sfîrșitul civilizației.

Gîndește-te că ele te-ar fi putut atinge și pe tine, că și tu ai fi putut fi o victimă, sau prietenii tăi, părinții tăi sau cei pe care îi iubești. Sau toți ceilalți, pe care nu îi cunoști dar care, ca și tine, au primit darul vieții.

Naziștii ne-au arătat că civilizația noastră era încă fragilă și că barbaria putea încă să apară printre noi și să anihileze secole și secole de progres lent al conștiinței umane. Din fericire, nazismul, această bestie veninoasă care predica moartea contra vieții, a fost învinsă.

Respectul pentru viață este atît de puternic încît, anumite religii (precum hinduismul, de exemplu), au împins acest respect pînă la absolut; hindușii nu omoară nici un animal, nici o ființă. Obiceiurile și cultura noastră nu merg atît de departe. Dar vezi, o dată în plus, că trebuie să respectăm celelalte culturi, chiar dacă ele ni se par ciudate.

Egalitatea în ceea ce privește viața nu este respectată peste tot. Media de viață este cam de 72 de ani în Franța pe cînd în unele țări sărace ea este abia de 20 de ani. S-a demonstrat că, în orice țară, cei bogați trăiesc mai mult decît săracii pentru că ei mănîncă mai bine, se îngrijesc mai bine și muncesc mai puțin. Dreptul la viață nu este același pentru toți.

Iată cum, un prieten de-al meu, mi-a descris într-o scrisoare, țara lui:

"Sîntem șase milioane de oameni pe un teritoriu cam de trei ori mai mic decît Franța. Există un doctor la 175.000 de locuitor și 9 farmaciști în toată țara. Mortalitatea infantilă este de 45% (un copil din trei moare înainte de a împlini 5 ani). Dacă trăiești pînă la 38 de ani, e aproape un miracol. Doar 10% din populație e școlarizată. Economia este o economie de supraviețuire. întîi sînt hrăniți muncitorii, apoi bătrînii, bărbații, femeile și doar la sfîrșit, copiii."

Totuși, se zice cu atîta ușurință că: "toți oamenii sînt frați".

FRATERNITATEA, al treilea cuvînt din deviza Franței, nu înseamnă numai că trebuie să fim amabili unii cu alții. Este ceva mult mai profund. înseamnă că noi trebuie să acceptăm faptul că celălalt există alături de noi, într-un mod diferit, cu idei diferite,

cu obiceiuri diferite. înseamnă că noi trebuie să-i recunoaștem dreptul de fi diferit de noi. în istoria omenirii găsim numeroase exemple de oameni care au luptat și care și-au dat viața pentru acest ideal de fraternitate, adică pentru ca toate drepturile omului să-i fie recunoscute fiecăruia.

Fraternitatea este contrarul legii junglei. Omul care respectă fraternitatea își salută adversarul; refuză să utilizeze orice mijloc pentru a-l distruge pe acesta. Știe să se opună, să-și manifeste dezacordul și în același timp să-i permită celuilalt să vorbească și să gîndească.

Acestuia îi plac schimbările. Dacă va utiliza violența o va face numai pentru a se apăra și numai dacă aceasta este ultima soluție după ce au fost încercate toate celelalte.

În istoria Franței au fost necesare numeroase lupte pentru a ridica nivelul social al celor mai defavorizați. Sindicatele au fost recunoscute abia în 1884 pînă atunci au fost interzise. De la sfîrșitul secolului al XIX-lea existența sindicatelor a permis muncitorilor să-și afirme demnitatea. Aceștia au cucerit drepturi importante în întreprinderi și în țară.

Fără a merge pînă la martiriu, trebuie să încercăm să-l acceptăm pe celălalt ca pe un frate. E dificil, bineînțeles, pentru că noi sîntem prizonieri propriilor noastre obiceiuri.

Căsătoriile între două rase sînt adeseori greu acceptate de către familii. Este adevărat că este întotdeauna greu să faci să coexiste două obiceiuri, două tradiții, două culturi.

Chiar într-o familie este uneori dificil să accepți că fratele sau sora ta sînt diferiți de tine! Că tatăl tău are idei diferite de ale tale! în teorie e ușor să spui că le recunoști lor dreptul de a fi altfel, dar practica e altceva!

Fiecare cetățean plătește impozite și întotdeauna i se pare că aceste impozite sînt prea mari; nimeni nu dă bucuros banii pe care i-a cîștigat muncind cinstit. E clar că impozitele vor fi și mai mari dacă am vrea să ridicăm și mai mult nivelul de viață al celor mai defavorizați. Trebuie să luăm de la unii pentru a da altora. Imaginați-vă numai ce-ar fi să ne ceară cineva să plătim impozite pentru a ajuta alte popoare ale lumii!

Avem întotdeauna tendința să credem că noi avem dreptate și că alegerea cea mai bună este a noastră. Este foarte clar în ceea ce privește popoarele. S-au văzut țări

care l-au înrolat pe Dumnezeu ca pe un soldat: "Dumnezeu e cu noi" se putea citi pe centurile soldaților germani din cel de-al doilea război mondial. "Dumnezeu și dreptul meu" proclamă o deviză englezească. Iar unii preoți, demnitari ai bisericii au binecuvîntat armate care plecau să omoare dușmanii zicînd că "dreptatea" e de "partea celor buni".

Față în față cu o forță dezumanizantă cum a fost nazismul este clar că respectul pentru drepturile omului cerea o luptă energică.

Dar vai, această luptă nu este încă terminată.

Există și astăzi țări unde opozanții sînt trimiși la închisoare sau în spitalele de psihiatrie, considerîndu-se că nu sînt "normali" fiindcă nu gîndesc "așa cum trebuie". Ei

sînt amestecați cu adevărații nebuni și sînt drogați pentru a fi "îngrijiți".

Există și astăzi țări unde opozanții "dispar" fără să lase urme doar pentru că se opun unor regimuri care nu respectă drepturile omului. Ei sînt omorîți, sînt înmormîntați pe ascuns iar familiile lor nu află niciodată ce s-a întîmplat cu ei.

Există și astăzi țări unde opozanții sînt biciuiți, bătuți, torturați, li se taie mîinile, sînt decapitați sau spînzurați sau împușcați pentru că nu îndeplinesc ordinele sau nu se supun religiei celor de la putere.

Există și astăzi țări unde săracii sînt înfometați, furați, jefuiți iar dacă îndrăznesc să protesteze sînt omorîți.

Organizații ca Amnesty International s-au angajat să apere (cîteodată cu succes)

prizonierii politici din toate țările, indiferent de felul regimurilor din acele țări sau de opiniile prizonierilor. Ele încearcă să împiedice acele crime care demonstrează că barbaria este încă prezentă în lume.

Organizații de caritate ca "Medicii fără frontiere" sau "Crucea Roșie" vin în ajutorul nefericiților care suferă, peste tot în lume, din cauza catastrofelor naturale, dezastrelor războiului, foametei. Ele încearcă să mențină viu idealul fraternității între oameni.

Vezi deci, că cele trei cuvinte cheie: Libertate, Egalitate, Fraternitate, deschid multe porți în vastul domeniu al drepturilor omului.

În Franța nu se mai practică tortura, societatea nu mai condamnă oamenii la moarte, poliția secretă nu-i mai face pe

opozanți să dispară. Ei se pot exprima liber la televiziune, nu mai este impus un "adevăr oficial", copiii pot merge la școlile publice indiferent de religia lor. Dacă există anumite bănuieli despre acțiuni care s-ar apropia de asemenea practici (pentru că tentația există, cîteodată), din nefericire, partide politice, sindicate, asociații. Diverse grupuri acționează pentru a face ca drepturile omului să fie respectate.

Totuși, nu este încă totul perfect: imigranții se plîng de atitudinea unor francezi vis-à-vis de ei, justiția poate greși, libertatea celor bogați este mai mare decît a celor săraci, egalitatea în fața legii nu are același înțeles pentru un șomer ca pentru un director, fraternitatea nu apare deloc în unele periferii controlate de bande de vagabonzi, etc. Drepturile omului pe care deviza națională a Franței le promite apar, cîteodată, destul de compromise.

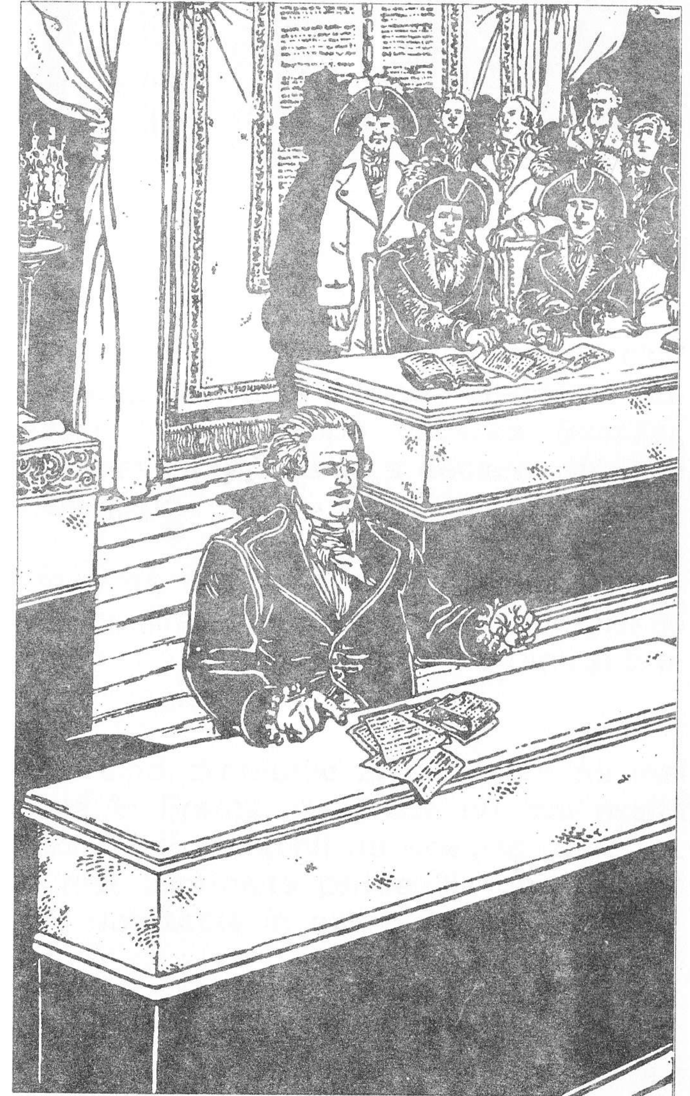
Dar Franța este departe de mizeria și violența care domnesc în atîtea țări!

Ai înțeles acum că drepturile nu pot fi primite ca prin minune, ele nu sînt privilegii acordate o dată pentru totdeauna, și pentru a putea cere să fie resptectate, trebuie ca, la rîndul tău, să le respecți.

Ai înțeles că drepturile omului sînt o cucerire istorică ce nu este încă definitivă, marcînd progresul întregii omeniri.

3.

O LUNGĂ ISTORIE

În noaptea de 4 august 1789, cînd Revoluția Franceză începea efectiv, la douăzeci de zile după căderea Bastiliei, Adunarea Constituantă a declarat abolirea privilegiilor.

În acea noapte s-au îmbrățișat, în numele egalității tuturor francezilor, nobilii cu oamenii de rînd, burghezii cu țăranii și preoții cu magistrații.

De cînd drepturile aristocraților nu mai există în Franța, deoarece nu mai există "nobili" toți cetățenii au aceleași drepturi. Au fost suprimate privilegiile unora, care erau obstacole în calea drepturilor celorlalți.

Evident, la vîrsta ta - și chiar mai tîrziu - nu prea ai chef să te adîncești într-un text de lege care pare destul de greu. Textele juridice sînt un gen auster. Și, de altfel, în

ciuda unui articol de lege care spune că nimeni nu are voie să ignore legea, cea mai mare parte dintre oameni n-au citit niciodată legile care îi guvernează. Trebuie să spunem că adesea legile sînt foarte complicate, scrise într-un mod foarte întortocheat. Într-o bună zi, acest obicei va trebui schimbat.

Dacă *Declarația* a rămas vie peste secole este pentru că ea a fost scrisă cu simplitatea inimii rezervată celor mai înalte cauze.

Ea începe prin a afirma că "*ignoranța, uitarea sau disprețul față de drepturile omului sînt singurele cauze ale nenorocirilor publice și ale corupției guvernelor*" și deci că trebuie expuse într-o "*declarație solemnă drepturile naturale, inalienanile și sacre ale omului*".

Urmează 17 articole dintre care, cel mai celebru, primul, spune esențialul în prima frază: "*Oamenii se nasc și rămîn liberi și egali în drepturi*". Tu știi că acest principiu este încă departe de a fi implicat peste tot. Dar cît este el de drept și de puternic!

Mai departe: Drepturile "*naturale și imprescriptibile ale omului*" ... " sînt libertatea, proprietatea, siguranța și rezistența la opresiune".

"*Libertatea constă în a face tot ceea ce nu face rău altcuiva*".

"*Nici un om nu poate fi acuzat, arestat sau deținut decît în situațiile stabilite de lege și în condițiile prescrise de ea*".

" *Orice om este considerat inocent pînă în momentul în care este judecat și declarat vinovat*".

Tu simţi forţa fiecăruia dintre aceste principii; simţi, de asemenea, că problemele pe care le ridică fiecare dintre ele ar merita lungi discuţii.

Dar trebuie să înţelegi mai ales că în această declaraţie au fost condamnate, pentru totdeauna, tirania, arestările arbitrare, întemniţările fără motive valabile, intoleranţa politică şi religioasă, privilegiile etc. Gîndeşte-te că pînă atunci, ca să arunci un om în închisoare, era de ajuns o simplă scrisoare de la dictator care avea ca singur motiv "fiindcă acesta este bunul meu plac".

Probabil că te gîndeşti, ca şi mine, că aceste principii au inspirat legislaţia din multe ţări - dar ele sînt încă departe de a fi respectate peste tot!

Bineînţeles, această *Declaraţie a drepturilor omului* n-a apărut de azi pe mîine, printr-un miracol.

Revoluţia Franceză din 1789 a fost ea însăşi pregătită înainte cu ani întregi de gîndire, de discuţii, de revendicări în faţa sărăciei, mizeriei şi nedreptăţilor.

Încet-încet filozofii au reuşit să explice idealul toleranţei.

Şi am putea să ne ducem foarte departe, înapoi în timp.

De fapt, toată istoria omenirii este o cucerire lentă a drepturilor oamenilor faţă de tirania cîtorva dictatori.

Istoria pe care o înveţi la şcoală nu este numai o înşiruire de date şi de evenimente. Toate acestea au un sens. Tu poţi deja, cu cunoştinţele pe care le ai, chiar dacă ele

RUGĂCIUNE PENTRU TOLERANȚĂ

Mă rog la tine, Dumnezeu al tuturor oamenilor, al tuturor lumilor și-al tuturor timpurilor, dacă ne este permis nouă, slabe creaturi pierdute în imensitate și imperceptibile în restul universului, să îndrăznim a-ți cere ceva, Ție, care ne-ai dat totul, Ție ale cărui legi sînt eterne și de neschimbat. Privește cu milă la greșelile noastre ca aceste greșeli să nu fie nenorocirile noastre.

Tu nu ne-ai dat inimă pentru a ne urî și mîini pentru a ne strînge de gît unul pe altul, fă ca noi să ne ajutăm unul pe altul pentru a suporta povara unei vieți apăsătoare și trecătoare; fă ca micile diferențe între hainele ce ne acoperă slabele corpuri între limbajele noastre insuficiente, între obiceiurile noastre ridicole, între legile noastre imperfecte, între părerile noastre fără sens, între condițiile diferite în ochii noștri și egale în fața ta; fă ca toate aceste mici nuanțe ce separă atomii numiți oameni să nu fie semne de ură și persecuție...

Dar dacă urgiile războiului sînt inevitabile, să nu ne urîm, să nu ne sfîșiem unii pe alții și-n timp de pace și să folosim clipa existenței noastre pentru a binecuvînta în mii de limbi diferite, de la Siam pînă-n California, bunătatea ta care ne-a dat această clipă!

VOLTAIRE
Tratat asupra toleranței, 1763

sînt slabe și insuficiente, să descoperi cum această idee a drepturilor omului s-a manifestat chiar înainte de a i se da acest nume!

Fără îndoială, aici vei găsi adevărata dimensiune a progresului omenirii!

În epoca preistorică, pentru a-și asigura dreptul la viață triburile își trimiteau războinicii în căutarea focului.

STRĂMOȘII NOȘTRI

Prima maimuță ce s-a ridicat, gînditoare
Să meargă în două picioare
Fu tratată de-ai săi ca un animal
Cu idei subversive și revoluționare.

CHARLES KELLER
Urechea, 1899

Deja oamenii se simțeau diferiți de animale, se simțeau oameni. Demnitatea umană și-au exprimat-o în mormintele pe care le făceau pentru cei morți și în regulile pe care le-au stabilit pentru raporturile dintre ei.

NOBLEȚEA NOASTRĂ

Primul care a cules o floare ca s-o dea
unei femei
Primul care, în loc să lovească, a mîngîiat
Primul care, în cupa mîinilor sale, a dat
apă unui însetat,
Primul care și-a împărțit mîncarea cu un
flămînd,
Primul care a luat în brațe un copil obosit
Aceștia sînt ai noștri.

Jacques CHARPENTREAU
Romancero popular, 1974

A fost nevoie însă, de multe secole, pentru ca noțiunea de drepturile omului să se formeze clară în conștiința umană.

De exemplu, tu ai învățat la școală, că în antichitate sclavia era permisă. Aceste civilizații pe care le admirăm pentru arta lor greșeau în privința sclaviei. În Grecia, de exemplu, copiii care se nășteau cu malformații erau lăsați să moară. În antichitate nu toți oamenii aveau aceleași drepturi. Astăzi ni se pare "natural" să-i apărăm pe cei mai slabi; dar acest drept-datorie a fost recunoscut încet-încet, cucerit. Și poate că astăzi ar trebui să judecăm societatea astfel: adevărata civilizație este apărarea celor slabi. Protecția socială este o victorie a oamenilor împotriva barbariei, cei care au bani plătesc pentru cei bolnavi, cei mai bogați plătesc pentru cei săraci. Noi refuzăm legea junglei și "selecția naturală". Apărarea celor mai slabi, aceasta este

piatra de încercare a omenirii.

Sclavii din antichitate nu aveau nici un drept pentru că nu erau considerați adevărați cetățeni.

Am spune noi: nici măcar nu erau oameni, erau sub-oameni. Se spune că în Sparta, pentru a-i educa pe tineri li se arătau sclavii, explicîndu-li-se cît de degradantă este situația acestora. Apoi, tinerii erau îndemnați să-i chinuiască pe nefericiții sclavi pînă cînd aceștia mureau.

Povestea este simbolică. Pentru că și acum uneori li se poate reproșa cîteodată oamenilor de stat lipsa de idei, incultura și ticăloșia lor.

Opresiunea nu poate fi însă justificată. Am auzit zicîndu-se că nu e necesar să se construiască băi în apartamentele pentru

muncitori fiindcă "oamenii aceștia" folosesc căzile pentru a pune cărbuni în ele. Poate că ai auzit și tu spunîndu-se că nu e nevoie să se ocupe nimeni de țările sărace pentru că "oamenii aceia" sînt înapoiați, că nu ar putea să se bucure de binefacerile lumii moderne.

Se înțelege acum de ce revoluționarii de la 1789 au ales boneta frigiană ca emblemă: era simbolul sclavului eliberat, al omului care și-a cîștigat libertatea. Revoluționarii doreau să fie moștenitorii unei mari mișcări de emancipare a omenirii.

Crezi că astea sînt istorii de demult? Poate. Dar am citit despre ceea ce se întîmplă încă, în unele regiuni amazoniene ale Americii de Sud, adevărate "vînători de indieni" pentru a face "civilizația să triumfe" sau doar pentru "a se amuza". De fapt, sînt luate pămînturile triburilor și indienii sînt

hăituiţi precum vînatul.

Cînd evocăm asemenea aberaţii, cînd ne gîndim la milioanele de bărbaţi, femei şi copii exterminaţi în lagărele de concentrare şi în camerele de gazare ale naziştilor, la jumătatea secolului al XX-lea (da, ai citit bine, *milioane* de oameni au fost ucişi!) ne întrebăm dacă omenirea a progresat cu adevărat în sensul aplicării drepturilor omului.

Diferenţa fundamentală, cea care ne dă un pic de speranţă, este că în lume nu mai există sclavie "normală"; noi ştim acum că nu există rase superioare sau inferioare, sîntem siguri de demnitatea egală şi eminentă a oamenilor, chiar dacă ea nu poate fi încă asigurată. Această certitudine reprezintă totuşi ceva. Este un salt al conştiinţei important.

Diferenţa este acolo, în speranţă.

Antichitatea era fatalistă. Se credea că societatea era astfel împărţită fiindcă zeii o doreau. Omul nu avea nici o libertate. Adu-ţi aminte ce scrie în *Iliada* şi-n *Odiseea*: războiul Troiei a avut loc din cauza rivalităţii între zei; lui Ulisse i-au trebuit zece ani ca să se întoarcă acasă pentru că Poseidon, zeul mării, a vrut să se răzbune astfel pe zeiţa Atena. Oamenii erau jucării în mîinile capricioase ale zeilor.

De fapt, războiul Troiei a avut cauze economice şi politice, iar Meditarana nu este nici azi foarte primitoare.

Noi ştim bine că "fatalitatea" nu există. Bun sau rău, "destinul" oamenilor este cel pe care şi-l fac singuri.

Această credinţă în fatalitate a avut un

aspect deosebit de tragic: sclavii înșiși își acceptau soarta zicînd "Zeii au vrut așa".

Nu îți ascund că aici e o mare problemă, fiindcă există și astăzi civilizații, religii care consideră că situația socială a oamenilor, bogăția sau sărăcia lor, de exemplu, este dorită de o putere divină și că nu trebuie să te revolți împotriva ei. Și cum drepturile omului ne învață să respectăm toate credințele și să nu obligăm pe nimeni să acționeze împotriva propriei conștiințe, vezi tu că lucrurile nu sînt simple. Cu siguranță, acest om, care este fatalist, greșește. Dar eu nu pot să-l forțez să facă altfel.

Totuși, respectul față de credință nu înseamnă că trebuie să-i abandonăm soartei pe cei săraci și oprimați.

Din fericire, au existat întotdeauna "sclavi" care nu și-au acceptat soarta. Istoria este plină de revoltele, speranțele și eșecurile lor, de exemplele pe care ei le-au lăsat, ceea ce n-a fost puțin pentru că aceste exemple au dat și altora curaj.

Ne aducem încă aminte de revolta lui Spartacus, în secolul I înaintea lui Cristos. Spartacus a fost gladiator, adică unul din sclavii pe care romanii îi obligau să se lupte între ei, pînă la moarte, pentru plăcerea spectatorilor.

Spartacus a adunat sclavii și-a reușit să facă o armată de 70 000 de nefericiți care a izbutit să clatine puterea orgolioșilor și nemiloșilor romani. Dar sclavii au fost învinși, Spartacus ucis în luptă și 6 000 de sclavi au fost condamnați la moarte. După obiceiul roman, ei au fost crucificați. A fost o execuție infamă.

Toate drumurile care duceau la Roma au

fost marcate astfel de spînzurători sinistre.

Cîțiva ani mai tîrziu, un alt celebru crucificat a cutremurat Palestina și apoi lumea întreagă: Isus Cristos.

El a fondat o religie nouă, creștinismul, care a căpătat o importanță considerabilă. Această religie a iubirii spune că Dumnezeu e bun, că toți oamenii sînt copiii Lui, că fiecare om are un suflet și deci, că toate sufletele omenești au o demnitate egală, că nu există fatalitate și că omul este liber să-și construiască propriul destin.

În fond, *drepturile omului* reprezintă această idee esențială.

Din nefericire, de-a lungul istoriei sale creștinismul n-a respectat întotdeauna aceste învățături. Predicat și aplicat de către oameni, el a cedat uneori tentației de a

folosi forța, preferînd cîteodată să învingă în loc să convingă.

S-au văzut, în istorie, puteri care s-au folosit de creștinism pentru a-și impune dominația, pentru a supune conștiințele. Începînd din secolul al XIII-lea, Inchiziția a condamnat la moarte prin tortură mulți nefericiți, pretinzînd că astfel le "salvează sufletele". S-au văzut credincioși care au purtat războaie religioase atroce în numele creștinismului.

Toate acestea sînt o lungă și dureroasă poveste.

Dar au existat întotdeauna bărbați și femei care au luptat, uneori plătind cu viața, pentru drepturile omului.

Astăzi, unele probleme ale trecutului ni se par aproape de neînțeles: în Evul Mediu

se discuta dacă femeia are sau nu un suflet asemănător cu al bărbatului!

Şi ce surpriză a fost cînd, în secolul al XV-lea a fost descoperită America şi "indienii" ei! Cucerirea teritoriilor indienilor a fost pentru Europa o mare aventură - dar şi o afacere foarte bună. Cea mai mare parte dintre europeni nu-i tratau pe indieni ca pe nişte oameni şi nu le recunoşteau acestora nici un drept: furturile, jafurile şi crimele se răspîndiseră pentru a asigura profitul. Şi această colonizare a fost justificată spunîndu-se că astfel li se aduce indienilor "civilizaţia".

În acest timp, oameni generoşi au protestat împotriva hoţiilor şi au cerut aceleaşi drepturi pentru indienii din America cu ale europenilor. În 1511 Fratele Antonio Montesinos a făcut un jurămînt care l-a mişcat atît de mult pe dominicanul Las

Cases încît acesta a început o reformă a colonizării.

Vezi deci că proclamarea *drepturilor omului* din 1789 a fost precedată de o lungă şi dureroasă istorie. Progresele conştiinţei umane au fost atît de lente încît, în toată această perioadă, sclavia n-a fost condamnată ca atare ci admisă, iar spiritele cele mai "luminate" doreau doar ca ea să fie "umană".

De fapt, Franţa a fost prima mare naţiune care a abolit sclavia. Dar, deşi *Declaraţia drepturilor omului* a fost adoptată în 1789, sclavia a fost abolită în Franţa abia în 1794!

Nu existau sclavi în Franţa continentală; dar existau în coloniile din Antile. La acea dată, "*toţi oamenii, fără deosebire de culoare, care trăiesc în colonii*" deveniră cetăţeni francezi şi putură să se "*bucure de*

PREDICA ADRESATĂ EUROPENILOR ÎN SPRIJINUL INDIENILOR

Spuneți-mi, în numele cărui drept și în virtutea cărei justiții îi țineți pe acești indieni într-o crudă și oribilă stare de servitute? Cine vă autorizează să întreprindeți aceste detestabile războaie împotriva unor oameni care trăiau pașnic și liniștit în țara lor și să-i exterminați prin crime și orgii nemaipomenite? (...)

Acești oameni nu sînt ființe, cu un suflet, cu o rațiune? Nu sînteți obligați să-l iubiți ca pe voi înșivă? Nu-i înțelegeți, nu-i percepeți deloc? (...)

Fiți siguri că în situația în care vă aflați nu faceți altceva, prin purtarea voastră, decît maurii și turcii, care ignorau sau disprețuiau credința în Iisus Christos.

ANTONIO MONTESINOS, 1511

toate drepturile garantate de Constituție".

Dar vai, după Republica I, dictatura lui Napoleon marcă un regres, și pentru că au cerut să li se respecte drepturile de cetățeni francezi negrii din Santo Domingo au fost pedepsiți cu cruzime iar conducătorul lor, Toussaint Louverture, deportat în Franța unde a și murit în fortul Joux a Pontarlier, în 1803.

Este adevărat că în timpul dictaturii lui Napoleon, poporul francez a pierdut chiar și el majoritatea drepturilor cîștigate în timpul primei Republici deoarece au permis unui om să aibă întreaga putere. Funestă greșeală!

În cursul întregului secol al XIX-lea au alternat revoluțiile, represiunile, revendicările pentru a se ajunge, în fine, la cea de-a treia Republică, ea avînd mari realizări ca de

pildă învățămîntul public gratuit și obligatoriu.

Nu am acum intenția să reiau istoria, nici chiar în linii mari, dar vreau să-ți arăt că ideea de *drepturi ale omului* a avut propriul său drum. Căci, nu este suficient să le proclami. Trebuie să le pui în aplicare. Așa se face că, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, nu sînt de atunci nici o sută de ani, căpitanul Dreyfus, un inocent a fost acuzat pe nedrept de trădare. Armata, guvernul, oamenii orbiți de ura lor antisemită (Dreyfus era evreu) l-au condamnat în timp ce alții (generali, miniștri) știau că nu este vinovat.

Și atunci mari scriitori, ca Emile Zola, militari curajoși precum comandantul Furzinetti, oameni politici ca Jean Jaurès, seniori, prințul Albert de Monaco sau oameni simpli, revoltați de această nedreptate, au

SĂ NU LĂSĂM VREODATĂ PATRIA
PE MÎNA UNUI SINGUR OM

Napoleon a sacrificat un milion de oameni pe cîmpurile de bătălie, a asmuțit întreaga Europă împotriva Franței, pe care a lăsat-o învinsă, înecată în sînge, prădată de rodul celor 20 de ani de victorii și dezolată (...)

Astfel într-o întreagă viață (...) cetățenii au învățat, la rîndul lor, o lecție: nu trebuie, niciodată, să-ți lași patria în seama unui singur om, indiferent cine ar fi și indiferent de împrejurări (...)

Este ultimul strigăt care răzbate din inima mea, un strigăt de sinceritate care vreau să ajungă la inimile tuturor francezilor, pentru a-i convinge că libertatea nu trebuie niciodată înstrăinată și că, pentru a nu se ajunge la înstrăinare, nu trebuie niciodată permis abuzul.

ADOLPHE THIERS,
"Histoire du Consulat et de l'Empire", 1845-1862

reușit să stabilească nevinovăția lui Dreyfus și să-i asigure reabilitarea, după ce făcuse numeroși ani de închisoare - acești bărbați și aceste femei ("dreyfusarzii") au salvat onoarea Franței.

Cu această ocazie, în anul 1898, s-a inaugurat *Liga drepturilor omului* care și-a propus drept scop să vegheze ca fiecare dintre noi să se poată bucura în întregime de drepturile declarate în 1789 și recunoscute apoi prin Constituțiile elaborate în timpul celor trei Republici. Această *Ligă* există și astăzi și din păcate este nevoită să protesteze împotriva încălcării acestor drepturi.

Căci, nu trebuie să credem că sîntem asigurați de aceste drepturi fără eforturi.

Unele dintre drepturi sînt de dată recentă. Învățămîntul public, gratuit și obligatoriu nu există decît de 100 de ani. Ar

părea mult. Dar, pentru istoria popoarelor este un timp atît de scurt!

Dreptul la repaosul duminical nu există decît din 1906.

Dreptul la un concediu anual, instaurat de guvernarea Frontului Popular, nu există decît din 1936.

Sărbătorirea zilei de 1 Mai se face doar din anul 1947.

Dreptul la o pensionare decentă nu a apărut decît din 1961.

Asigurările sociale, adică dreptul la asistență medicală, nu există decît din 1945.

Gîndește-te că doar cu ceva mai mult de un secol înainte, un copil sărac nu putea merge la școală; el se angaja ca muncitor

într-o uzină, din fragedă copilărie și continua să muncească toate zilele săptămînii fără a avea dreptul la repaos duminical, toate zilele anului, fără a avea dreptul la vacanță, toate zilele vieții sale fără a avea dreptul la pensionare, pînă la moarte.

Îți dai seama acum că drepturile noastre actuale sînt de dată destul de recentă.

Ele sînt, de asemenea, destul de fragile.

Unii membri ai familiei tale sînt destul de vîrstnici pentru a fi participat la ultimul război mondial. Sub ocupația germană, nu aveau nici un drept și au văzut triumfînd barbaria timp de patru ani.

Pentru a le veni de hac naziștilor, națiuni ca Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, Uniunea Sovietică, China, Franța ș.a. s-au coalizat.

La sfârșitul războiului, în 1945, națiunile s-au strîns în cadrul unui organism internațional - Organizația Națiunilor Unite - care funcționează și în prezent și reunește 132 națiuni.

Acest organism internațional a vrut să lărgească declarația franceză asupra drepturilor omului și, ca urmare, a elaborat și a publicat, în 1948, "*Declarația universală a drepturilor omului*".

Din păcate nu este suficient ca această declarație să existe pentru ca aceste drepturi să fie apărate. Sînt și astăzi unele țări semnatare ale declarației care recunosc puține drepturi cetățenilor lor.

Totuși statele lumii trebuie să elaboreze și să proclame astfel de declarații, atunci cînd se întîlnesc în diverse foruri, deoarece își pot preciza mai bine idealul lor comun.

În acest sens țările europene au aderat la *Convenția europeană a drepturilor omului* în anul 1950.

Orice cetățean european care se consideră lezat în drepturile sale fundamentale de către propria sa țară, poate să facă o plîngere în fața Comisiei care are sediul la Strasbourg.

În 1975 un grup de 35 de țări, printre care Canada, Statele Unite ale Americii, Franța au semnat la Helsinki un acord prin care se angajau să respecte "*drepturile omului și libertățile fundamentale, inclusiv libertățile de gîndire, de conștiință, religioasă sau de convingeri personale*".

Dar acest acord, care se inspiră într-o formă sau alta din declarația făcută în 1789, nu este suficient pentru a face ca drepturile omului să fie respectate peste

tot, inclusiv în toate țările semnatare.

Cele patru miliarde de locuitori ai pămîntului sînt încă departe de posibilitatea de a se bucura de toate drepturile omului. Aceștia sînt împărțiți pe națiuni, foarte mici sau uriașe, și O.N.U. este adesea, locul confruntărilor dintre ei. Unitatea mondială este încă departe.

Și totuși ce vis frumos!

Franța din timpul *Declarației drepturilor omului*, cea din timpul primei Republici a încercat să le dea viață dorind să suprime barierele. Erau atunci în Adunarea națională, deputați de origine străină, ca germanul Anacharsis Cloots. Să ne imaginăm, astăzi, un emigrant care nu are naturalizarea, ales ca deputat!

La frontiera Franței s-au înfipt placarde

cu inscripția: "*Aici începe țara libertății*". Armatele Republicii au eliberat popoarele vecine de aservire...

Dar vai! Revoluționarii nu s-au mai înțeles și au început să lupte între ei. Napoleon a transformat războaiele de eliberare în războaie de cucerire.

Îți dai seama acum că nimic nu este cîștigat pentru vecie și că este încă mult de făcut pentru respectarea drepturilor omului.

Chiar și Franța, atît de mîndră pentru că "a dat" lumii drepturile omului, cu greu a reușit, de-a lungul istoriei recente, să le aplice în raporturile cu coloniile sale, devenite astăzi libere.

Războaiele cu Indochina, apoi cu Algeria, au cauzat multe suferințe de o parte

și de alta.

Adesea este foarte dificil să fii drept cu toți. Pînă atunci fiecare popor are dreptul să constituie o națiune, o țară, deoarece pe acest pămînt nu s-a ajuns încă la unitatea pe care toți oamenii o așteaptă și care va veni atunci cînd își vor da seama că sînt frați.

Este drama care se petrece în Orientul Apropiat, așa cum poți vedea la televizor și cum auzi la radio. Din motive istorice, două popoare, israelienii și palestinienii, revendică același teritoriu. Fiecare dintre ele își găsește argumente istorice valabile.

Dar ei nu reușesc să se înțeleagă. Nu trebuie ca trecutul să comande asupra prezentului. Devenind mare îți vei da seama că această dramă este teribilă atît pentru unii cît și pentru ceilalți.

Un popor, ca și un individ, are nevoie de un spațiu unde să se poată simți la el: o casă, un oraș, un pămînt. Acest drept al înrădăcinării este tot atît de necesar ca și apartenența la fraternitatea umană. Noi îl resimțim atunci cînd reclamăm dreptul la locuință.

În țările industrializate se afirmă astăzi necesitatea unor noi drepturi.

După cum am mai remarcat se cere azi și dreptul pentru "loisir" (petrecerea timpului liber). Dar, în același timp, șomajul este atît de mare încît trebuie să reamintim dreptul la muncă. Și dreptul la îngrijiri medicale, la cultură, la pace...

Odată cu dezvoltarea societății industrializate, apar noi revendicări: dreptul la conservarea naturii. Se remarcă faptul că oamenii bogați și-au rezervat, în Mediterana, un acces la mare pe care l-au închis, înconjurînd mica "lor" plajă cu ziduri de beton. Dreptul de a te bucura, în egală măsură, de bogățiile și frumusețile naturii nu trebuie și el revendicat?

Putem să ne dăm seama acum, mai bine, de forța cu care popoarele înfometate din lumea a treia își revendică dreptul lor la alimentație, dreptul lor la viață - dreptul la bogățiile pe care le produce pămîntul! Este drept ca înfometarea și moartea lor să ne facă pe noi să trăim mai bine?

Îți dai tu seama că noi, care consumăm prea multă carne dăunătoare sănătății devorăm de fapt viața lor? Într-adevăr, noi hrănim, din ce în ce mai mult, animalele de sacrificat cu alimente (de exemplu cereale) care provin din aceste țări sărace și astfel, practic, le luăm pîinea de la gură.

Ce muncă gigantică rămîne de făcut pentru ca dezvoltarea drepturilor omului să continue odată cu mersul înainte al umanității!

Dar nu se poate pune problema unei sarcini imposibile. Vreau să încerc în capitolul următor să-ți arăt că drepturile omului nu depind doar de guvernanți ci și de fiecare dintre noi.

Deși lumea progresează uneori cu înțelepciune, ea este în același timp absurdă. Iată cîteva cifre care te vor face să reflectezi. In ultimii zece ani, europenii și-au dublat consumul lor de energie și aceasta cu toată criza petrolului.

Totuși în 1970, nu mai trăiam în caverne și nici nu mai foloseam lumînări! Familiile franceze aruncă în fiecare an 153 kg de hîrtie și carton de ambalaj în timp ce țările din

lumea a treia cer cărți pentru instruirea analfabeților. Pierre Vilain, redactor al ziarului *La Vie*, ne-a pus la dispoziție date care te vor surprinde.

Lumea cheltuiește astăzi un milion de dolari pe minut pentru înarmare. în 1955 lumea a treia rezerva 3% pentru cheltuielile militare. Astăzi aceste cheltuieli reprezintă 14% din buget. Țările bogate sînt acelea care le furnizează armele. Viitorul oferit milioanelor de oameni este, - se întreabă Pierre Vilain - de a muri de foame cu arma în mînă?

4.

DREPTURILE VIEȚII

Sîntem entuziasmați atunci cînd citim despre actele de eroism ale acelora care au luptat pentru apărarea drepturilor omului - dar cu totul altfel se pune problema atunci cînd vorbim de viața noastră zilnică.

Trebuie să recunoaștem că sîntem atît de agresați de societatea modernă încît egoismul nostru ne face adesea să punem pe prim plan propriile noastre drepturi protestînd împotriva mulțimii care ne sufocă în mijloacele de transport în comun, a zgomotului produs de micile mașini dereglate sau de televizoarele asurzitoare, a celui care refuză să stea la coadă pentru a-și cumpăra biletul de cinema, a uniformizării "loisirului", a lipsei de educație dovedite de unii angajați și atîtor mizerii cotidiene!

Preferăm să ne refugiem în spatele

marilor idei generoase față de speța umană dar care nu ne obligă să acționăm direct, imediat.

Considerăm că noi nu putem face nimic.

Și, poate, crezi chiar tu că ești tînăr, prea mic, prea dezarmat și prea slab pentru a acționa.

Ar fi o greșeală să credem așa.

Noi putem să promovăm drepturile omului în viața cotidiană, într-un mod foarte simplu.

În primul rînd este interesul nostru, căci drepturile omului sînt indivizibile: libertatea mea nu poate exista fără cea a celorlalți.

Dar, după cum ți-am mai spus, pentru a te pune în slujba drepturilor omului, trebuie

să accepți și un număr de obligații.

De la început, îți voi spune că trebuie în toate ocaziile să ai o atitudine tolerantă față de alții.

A fi tolerant înseamnă a da dreptate celorlalți, o dreptate pe măsura noastră: să acceptăm, în mod real, în viața în comun de toate zilele, la școală, în familie, între prieteni, că ceilalți nu gîndesc sau nu trăiesc, în mod obligatoriu, așa ca noi. Să acceptăm faptul că există fetițe și băieți, oameni mari și copii, grași și slabi, oameni negri și oameni albi etc. Să nu-i acceptăm cu resemnare sau din simplă politețe, ci cu bucurie: lumea este diversă și de aceea sînt fericit. Ceilalți, atît de diferiți, mă ajută să văd lumea și altfel. S-a spus adesea că fiecare se îmbogățește cu deosebirile care-l separă de ceilalți.

În fiecare zi ai ocazia să fi tolerant, astfel încît micile conflicte să devină posibilități de echilibru și relaxare. În alegerea jocului sau promenadei, în raporturile cu colegii, în timpul întregii zile sînt atîtea ocazii de a arăta că sîntem convinși de importanța acestei toleranțe.

A fi tolerant nu înseamnă să accepți totul fără a reacționa. Tu ai de apărat propriul tău punct de vedere, de ilustrat ideile tale, modul tău de viață și de gîndire, dar niciodată disprețuind pe ceilalți pentru că sînt diferiți de tine.

Doar rasismul este intolerabil căci presupune dispreț și ură. Nu trebuie să-l tolerezi nici față de tine, nici față de alții.

Dreptul de a gîndi diferit nu înseamnă și dreptul de a crede că ceilalți nu au dreptate și sînt inferiori.

Ai văzut desigur la școală că indiferent dacă au culoarea albă, galbenă sau neagră, copiii sînt aceiași, au aceeași nevoie de prietenia colegilor lor, de dragostea părinților, de ajutorul profesorilor și că, în condiții egale, și unii și alții reușesc la fel de bine.

A apăra drepturile omului înseamnă, în primul rînd, să refuzi rasismul.

Înlătură din modul tău de exprimare sau de viață orice ar putea șoca pe camarazii tăi care sînt diferiți de tine. Nu-ți bate joc de accentul străin al unui imigrant (fiecare dintre noi are accent, dar nu-l aude decît pe al celorlalți), acceptă faptul că cineva nu consumă carnea de porc, că altul are sărbători care nu sînt și ale tale, că unul poartă o cruce, că unul are o credință iar celălalt nu. Dacă reflectăm bine ne dăm seama că vocabularul nostru este uneori

răuvoitor față de o persoană de altă rasă sau de altă cultură; este o rămășiță din timpurile colonialismului. Evită limbajul aparent banal dar șocant.

În mod sigur, tocmai în acest domeniu comportarea ta zilnică la școală trebuie să fie cea mai naturală și cea mai eficace. Fără a cădea în mania de a corecta permanent pe alții, vei putea contribui la formarea conștiinței colegilor tăi prin exemplul tău personal sau prin cîteva observații discrete.

Într-adevăr este dificil să acționezi direct, mai ales cînd ești un copil. în primul rînd nu trebuie să suferi din această cauză. Este normal. Oricine se lovește de această dificultate.

Cunoști, de exemplu, faptul că noi trăim într-o societate numită "de consum"; în

Franța cei mai mulți oameni consumă prea mult din toate, prea multă mîncare, prea multe medicamente, prea multă energie etc. în timp ce milioane de oameni, din alte regiuni, nu au nici strictul necesar pentru supraviețuire.

Dar constați că adulții din jurul tău și care sînt, de cele mai multe ori, de bună credință, nu știu nici ei cum să procedeze pentru a alina aceste suferințe. Noi trăim într-o țară în care se aruncă, uneori, tone de hrană, sub motivul că scade "cursul bursei", chiar în clipa cînd televiziunea ne prezintă spectacolul insuportabil al copiilor care mor de foame într-o regiune situată doar la cîteva ore de zbor de aeroporturile noastre. Se aruncă fructe, se aruncă legume, se risipesc bogății în timp ce foametea continuă să facă ravagii.

Iată o problemă gravă: bunăvoința

milioanelor de oameni bravi este neputincioasă în fața mecanismului pieții profitului.

Trebuie să înțelegi că cei care conduc țările societăților de consum, sînt mai vinovați decît țăranii care își aruncă produsele pentru a nu le vinde la prețuri scăzute.

Dar, totodată, sînt puțin vinovați și adulții pentru că nu cer conducătorilor un alt sistem de organizare.

Bineînțeles, orice s-ar întîmpla nu trebuie să greșești nici tu lăsîndu-te pradă capcanei publicitare a inutilului. Mulți oameni sprijină, prin bani sau în natură, organizațiile caritabile generoase care ajută pe bieții năpăstuiți ai soartei.

Dar tu trebuie, de asemenea, să știi că lucrurile sînt dificile și că nu există

"bagheta magică", care să rezolve problemele de acest gen.

Trebuie răbdare, perseverență și sprijinul acelora care au conștiința faptului că lumea nu este perfectă.

Nu-ți cere nimeni să renunți la toate, dar nu trebuie nici să risipești ceea ce ai. Este o regulă pe care trebuie s-o respecte toți.

Proclamarea drepturilor omului nu-ți impune să faci lucruri extraordinare ci, în felul tău, să te poți considera un martor modest, conștient de însemnătatea acestor drepturi.

Să luăm un exemplu foarte simplu: dreptul la învățămînt, la informație, la cultură. Tu ai reușit, dar după cîte încercări! Fără acțiuni eroice ci pur și simplu pentru a fi demn de a învăța la școală, la colegiu, la

liceu, beneficiind cît mai mult posibil și, odată ajuns adult, de a lupta pentru a da posibilitate și altora să beneficieze de toate acestea. Este un efort real, pe măsura ta. Acest cuvînt - *efort* - nu prea este la modă. Mă simt obligat să-ți spun că nu poți să ajungi un om adevărat fără a face eforturi.

Am fost în diverse țări unde am văzut că nu se găsea decît o singură carte pentru o duzină de copii; i-am văzut, seara, pe stradă, grupați ca muștele în jurul unui felinar, pentru a avea lumina necesară rezolvării temelor lor.

În cursul zilei i-am văzut adunați în jurul unui receptor căci profesorul era departe și se adresa sutelor de școlari. Ce efort!

Acum îți dai seama că ție nu ți se cer eforturi extraordinare. Desigur, este dificil uneori să-ți faci pur și simplu datoria în

cazul micilor întîmplări ale vieții cotidiene.

Este o luptă permanentă de a alege între bine și rău, de a nu-ți tolera nici ție o minciună, o nedreptate, un dispreț, o slăbiciune adică tot ceea ce, în final, îi umilește pe alții și pe tine.

Asta nu înseamnă că trebuie să ajungi neapărat un "cavaler al dreptății". Cei care joacă rolul lui Zorro pot deveni insuportabili. Vedem zilnic la volanul mașinii lor pe cei care considerînd că un alt conducător a făcut o greșeală, își arogă dreptul de a-l depăși, de a-l întrece, de a-i provoca teamă, de a-l "pedepsi" riscînd astfel un accident. Ce prostie! Societatea n-are nevoie de "justițiari"! Ea are judecători a căror misiune este de a cîntări, în caz de proces, cine are dreptate. Cel care se consideră "justițiar" - motorizat trebuie să fie preocupat, în primul rînd, ca să conducă el fără greșeală!

La fel, "justițiarii" de prin școli nu valorează nici ei mai mult. Desigur, este necesar să aperi pe cel slab dacă-i atacat, pe camaradul care-i victimă a rasismului, pe cei mici supuși brutalităților etc. Dar dacă drepturile omului îți cer să aperi pe cel slab, ele nu-ți pot pretinde sub nici o formă să le uiți atunci cînd este vorba de un vinovat. Adultul care conduce comunitatea de copii va ști atunci să le asculte și el.

Dacă vrei să ajungi apărător al drepturilor omului nu poți să le dai la o parte atunci cînd ele nu-ți convin. Ele se aplică tuturor, chiar și celor vinovați.

Nu trebuie să cedezi. Îndeamnă-i pe colegii tăi să se unească împotriva nedreptății. Nu este admisibil ca niște brute să se dedea la veritabile furturi pîndind la intrarea unei școli, și nici ca niște derbedei să împiedice copiii să se ducă sau să se

întoarcă de la școală. În aceste cazuri trebuie să ceri celor mari să-și asume răspunderea pentru a restabili legalitatea și libertatea.

Să acționeze, chiar cu forța dacă este nevoie, toți: profesori, supraveghetori, părinți, diversele asociații, poliția, justiția.

Datorită atitudinii tale, vei putea avea zilnic un rezultat modest dar eficace: nu-ți exercita dominația asupra celor mai slabi, nu-i disprețui pe cei mai puțin dotați (desigur, există diferențe de capacitate intelectuală, după cum există diferențe de ordin fizic; ar fi o miopie să nu recunoaștem această situație; dar este o dovadă de lașitate dacă profiți bătîndu-ți joc). Să nu favorizezi rasismul, să nu consideri că tu ai întotdeauna dreptate, să nu generalizezi după o experiență dezagreabilă, să nu spui "toți ... sînt hoți sau min-

cinoși" deși, într-adevăr există și acești mizerabili în orice cultură, în orice rasă. Iată aspecte ale drepturilor omului pe măsura ta.

Bineînțeles, atunci cînd ai să fi adult, poți să te implici cu mai multă tărie în organizații care luptă pentru respectarea drepturilor omului, în partide politice, în sindicate, în diverse asociații. Dar nu se cere nimănui să devină un erou de legendă.

Desigur, însă, că stimăm și admirăm pe acei oameni care și-au sacrificat chiar viața în lupta pentru respectarea drepturilor omului.

Astfel, este pastorul negru, american, Martin Luther King, asasinat în anul 1968, care a făcult să progreseze ideea cauzei negrilor din Statele Unite ale Americii. El a primit premiul Nobel pentru pace în 1964,

ca o confirmare a meritelor sale în lupta pentru asigurarea drepturilor omului.

Un alt exemplu, din Franța, este cel al lui Jean Jaurès, care a fost asasinat în 1914 ca urmare a unei campanii de ură împotriva sa, pentru că a încercat să evite războiul dintre Franța și Germania, el preconizînd o înțelegere între socialiștii francezi și germani. Luptase, înainte, pentru cauzele cele mai nobile, ale muncitorilor pe care-i reprezenta în Camera Deputaților sau, după cum ți-am mai spus, pentru apărarea lui Dreyfus.

Jean Moulin a fost un alt exemplu: șef al Rezistenței franceze împotriva ocupanților nemți, a fost arestat, torturat și omorît de naziști în 1943 deoarece luptase pentru libertate. Franța i-a onorat memoria transportîndu-i corpul la Panthéon și dînd numele său multor instituții de învățămînt,

deoarece el a fost un exemplu de curaj, de luptă pentru respectarea drepturilor omului batjocorite de naziști.

Sînt oameni pe care-i admirăm. Dar nu oricine se poate găsi într-o astfel de situație.

Însă oricine își poate manifesta curajul, într-o zi sau alta, pentru a face să fie respectate drepturile omului în viața de toate zilele.

Și acest fapt poate să prezinte un risc. Acela de a fi rănit, precum Papa Ioan Paul al II-lea într-un atentat din 1981; acela de a fi ținta criticilor, polemicilor sau de a avea "ne-plăceri" pentru că ai apărat unul din aceste faimoase drepturi atunci cînd, cu o ocazie sau alta, au fost uitate prea repede.

Sînt, de pildă, oameni care refuză să

depună mărturie după ce au asistat la un banal accident de mașină și, astfel, privează justiția de o mărturie prețioasă. Este o atitudine nedemnă de un cetățean. Și-aceasta cu atît mai mult atunci cînd este vorba de fapte mai grave cum ar fi o încăierare, un furt, violențe! Au fost oameni rămași indiferenți în fața unui rănit, ceea ce făcea necesară votarea unei legi care să pedepsească pe cei ce nu dau asistență unei persoane în pericol.

Asta nu înseamnă că trebuie să te avînți, singur și neajutorat, în mijlocul unei bătăi violente în care cineva este în mare pericol; trebuie să încerci a preveni cît mai repede posibil persoanele competente în măsură să acționeze. Indiferența este o tentație periculoasă pentru respectarea drepturilor omului.

Ai văzut că aceste drepturi sînt, mai ales,

drepturi ale altuia, înainte chiar ca drepturile tale să-ți fie recunoscute.

Dar și tu ai drepturi, la fel ca orice ființă umană.

Copiii își dau bine seama de aceste drepturi pentru că părinții și prietenii lor îi iubesc; ei beneficiază de această dragoste pe care o consideră normală. Și de o mare indulgență. Dar vine o zi, poate pentru tine a și venit, cînd trebuie să-ți impui aceste drepturi.

Mama își ține micul ei copil pe genunchi. Îl protejează. Apoi el crește și dacă este un singur loc liber în autobuz, în tren sau în metrou, mama sa îi dă acest loc pentru că este obosit deoarece piciorușele sale sînt încă plăpînde. Copilul are dreptul de a se odihni. Mai tîrziu, și acesta este cazul tău, copilul a crescut și atunci rămîne el în

picioare cedînd locul liber, mamei sale.

La fel și cu drepturile omului.

Vine o zi cînd copilul a ajuns matur și atunci trebuie să vegheze ca aceste drepturi să fie puse în practică și de alții: el devine responsabil de rolul său în societate.

Fiecare dintre noi vrea să fie iubit. Este un "drept" gîndim noi. Dreptul la fericire este poate acela la care sîntem cel mai mult sensibili. Dar acesta este un drept dificil și greu de dirijat.

Cîți copii nu suferă atunci cînd părinții lor se despart, înlocuind dreptul copilului lor de a se bucura de o familie unită, cu propriul lor "drept la fericire" (din păcate așa gîndesc acești părinți).

Uneori "dreptul la fericire" este un termen

strălucitor în spatele căruia se ascunde de fapt egoismul.

Îți spun toate acestea pentru că și tu vei îmbătrîni, te vei căsători, vei avea copii. Trebuie să te gîndești.

Va veni momentul cînd responsabilitatea ta de adult te va obliga să supraveghezi respectarea drepturilor omului în societatea noastră. Școala, liceul, colegiul, adunările de tineret, toate te-au pregătit pentru această situație. Va veni poate o zi cînd vei depune mărturie pentru ceea ce crezi.

Tu urmezi drumul lung trecut, dar nu ți se cere să răstorni lumea cu eroismul tău. Ți se cere pur și simplu să avansezi în fiecare zi pe calea cea dreaptă. Lungul drum al istoriei este făcut dintr-o infinitate de pași mici. Ai tăi trebuie să urmeze sensul

respectării drumului cel bun.

Atunci cînd privim lumea de astăzi ne dăm seama că mai este o cale lungă de parcurs pînă să ajungem la justiție, la libertate, la pace.

Ceea ce s-a făcut nu înseamnă mult dar progresul umanității este continuu și vine din vechime.

În mitologia greacă era un erou numit Prometeu considerat prietenul oamenilor. După cum spun legendele grecești el a răpit focul din cer pentru a-l da oamenilor. Acest fapt nu i-a plăcut lui Zeus, regele zeilor, și a vrut să se răzbune.

El l-a pedepsit pe Prometeu, înlănțuindu-l în munții Caucaz, în timp ce un vultur îi devora ficatul. Zeus a trimis pe pămînt pe Pandora (al cărei nume înseamnă "cea care

predă toate darurile") cu o cutie mare oferită lui Epimeteu, fratele lui Prometeu. Din curiozitate, Pandora a deschis cutia răspîndind pe pămînt toate nenorocirile, bolile și suferințele ascunse de Zeus. Pe fundul cutiei rămăsese însă doar speranța.

Și astfel, cu toate nenorocirile omenirii, speranța s-a păstrat vie în conștiința lumii.

Vor exista întotdeauna suferințe pe pămînt dar ne va rămîne mereu speranța.

Drepturile omului reprezintă formele pe care le îmbracă astăzi speranța.

MÎINE

În vîrstă de o sută de mii de ani, am încă forța
De a aștepta, ziua de mîine, prevestită de speranță.
Timpul, bătrîn suferind de multiple răni,
Poate să se tînguie: Dimineața este nouă, nouă este și seara
Dar de prea mult timp trăim veghind
Noi veghem, păstrăm lumina și focul,
Noi vorbim cu voce joasă și tragem cu urechea
La nenumăratele zgomote brusc stinse și pierdute ca la joc.
Dar, din străfundurile nopții, sîntem încă martori
Ai splendorii zilei și tuturor darurilor sale.
Dacă nu dormim încă, este pentru a păzi aurora
Care ne va dovedi că în fine trăim în prezent.

ROBERT DESNOS
Starea de veghe, 1942

DECLARAȚIA UNIVERSALĂ A DREPTURILOR OMULUI
10 Decembrie 1948

PREAMBUL

Considerînd că recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume,

Considerînd că ignorarea și disprețuirea drepturilor omului au dus la acte de barbarie care revoltă conștiința omenirii și că făurirea unei lumi, în care ființele umane se vor bucura de libertatea cuvîntului și a convingerilor și vor fi eliberate de teamă și mizerie, a fost proclamată drept cea mai înaltă aspirație a oamenilor,

Considerînd că este esențial ca drepturile omului să fie ocrotite de autoritatea legii pentru ca omul să nu fie silit să recurgă, ca soluție extremă, la revolta împotriva tiraniei și asupririi,

Considerînd că este esențial a se încuraja dezvoltarea relațiilor prietenești între națiuni,

Considerînd că în Carta popoarelor Organizației Națiunilor Unite au proclamat din nou credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și în valoarea persoanei umane, drepturi egale pentru bărbați și femei și că au hotărît să favorizeze progresul social și îmbunătățirea condițiilor de viață în cadrul unei libertăți mai mari,

Considerînd că statele membre s-au angajat să promoveze în colaborare cu Organizația Națiunilor Unite respectul universal și efectiv față de drepturile omului și libertățile fundamentale, precum și respectarea lor universală și efectivă,

Considerănd că o concepție comună despre aceste drepturi și libertăți este de cea mai mare importanță pentru realizarea deplină a acestui angajament,

ADUNAREA GENERALĂ proclamă

prezenta *DECLARAȚIE UNIVERSALĂ A DREPTURILOR OMULUI*, ca ideal comun spre care trebuie să tindă toate popoarele și toate națiunile, pentru ca toate persoanele și organele societății să se străduiască, avînd această declarație permanent în minte, ca prin învățătură și educație să dezvolte respectul pentru aceste drepturi și libertăți și să asigure prin măsuri progresive, de ordin național și internațional, recunoașterea și aplicarea lor universală și efectivă, atît în sînul popoarelor

membre, cît și al celor din teritoriile aflate sub jurisdicția lor.

ARTICOLUL 1

Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sînt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității.

ARTICOLUL 2

Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate în prezenta declarație, fără nici un fel de deo-sebire ca, de pildă, deosebire de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări.

În afară de aceasta, nu se va face nici o deosebire după statutul politic, juridic sau internațional al țării sau al teritoriului de care ține o persoană fie că această țară sau teritoriu sînt independente, sub tutelă, neautonome sau supuse vreunei alte limitări de suveranitate.

ARTICOLUL 3

Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale.

ARTICOLUL 4

Nimeni nu va fi ținut în sclavie, nici în servitute; sclavia și comerțul cu sclavi sînt in-

terzise sub toate formele lor.

ARTICOLUL 5

Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

ARTICOLUL 6

Fiecare om are dreptul să i se recunoască pretutindeni personalitatea juridică.

ARTICOLUL 7

Toți oamenii sînt egali în fața legii și au, fără nici o deosebire, dreptul la o egală protecție a legii. Toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări care ar viola prezenta declarație și împotriva oricărei provocări la o asemenea discriminare.

ARTICOLUL 8

Orice persoană are dreptul la satisfacția efectivă din partea instanțelor juridice naționale competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce-i sînt recunoscute prin constituție sau lege.

ARTICOLUL 9

Nimeni nu trebuie să fie arestat, deținut sau exilat în mod arbitrar.

ARTICOLUL 10

Orice persoană are dreptul în deplină egalitate de a fi audiată în mod echitabil și

în public de către un tribunal independent și imparțial care va hotărî fie asupra drepturilor și obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzări în materie penală îndreptată împotriva sa.

ARTICOLUL 11

1. Orice persoană acuzată de comiterea unui act cu caracter penal are dreptul să fie presupusă nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi stabilită în mod legal în cursul unui proces public în care i-au fost asigurate toate garanțiile necesare apărării sale.

2. Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care nu constituiau, în momentul cînd au fost comise, un act cu caracter penal conform dreptului internațional sau național. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai grea decît aceea care era aplicabilă în momentul cînd a fost săvîrșit actul cu caracter penal.

ARTICOLUL 12

Nimeni nu va fi supus la imixtiuni arbitrare în viața sa personală, în familia sa, în domiciliul lui sau în corespondența sa, nici la atingeri aduse onoarei și reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri.

ARTICOLUL 13

1. Orice persoană are dreptul de a circula în mod liber și de a-și alege reședința

în interiorul granițelor unui stat.
2. Orice persoană are dreptul de a părăsi orice țară, inclusiv a sa, și de a reveni în țara sa.

ARTICOLUL 14
1. În caz de persecuție, orice persoană are dreptul de a căuta azil și de a beneficia de azil în alte țări.
2. Acest drept nu poate fi invocat în caz de urmărire ce rezultă în mod real dintr-o crimă de drept comun sau din alte acțiuni contrare scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite.

ARTICOLUL 15
1. Orice persoană are dreptul la o cetățenie.
2. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa sau de dreptul de a-și schimba cetățenia.

ARTICOLUL 16
1. Cu începere de la împlinirea vîrstei legale, bărbatul și femeia, fără nici o restricție în ce privește rasa, naționalitatea sau religia, au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie. Ei au drepturi egale la contractarea căsătoriei, în decursul căsătoriei și la desfacerea ei.
2. Căsătoria nu poate fi încheiată decît cu consimțămîntul liber și deplin al viitorilor soți.
3. Familia constituie elementul natural și

fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.

ARTICOLUL 17
1. Orice persoană are dreptul la proprietate, atît singură, cît și în asociație cu alții.
2. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de proprietatea sa.

ARTICOLUL 18
Orice om are dreptul la libertatea gîndirii, de conștiință și religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea, singur sau împreună cu alții, atît în public, cît și privat, prin învățătură, practici religioase, cult și îndeplinirea riturilor.

ARTICOLUL 19.
Orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspîndi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat.

ARTICOLUL 20
1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire și de asociere pașnică.
2. Nimeni nu poate fi silit să facă parte dintr-o asociație.

ARTICOLUL 21

1. Orice persoană are dreptul de a lua parte la conducerea treburilor politice ale țării sale, fie direct, fie prin reprezentanții săi aleși.

2. Orice persoană are dreptul de acces egal la funcțiile publice din țara sa.

3. Voința poporului trebuie să constituie baza puterii de stat; această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri nefalsificate, care să aibă loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal și exprimat prin vot secret sau urmînd o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului.

ARTICOLUL 22

Orice persoană, în calitatea sa de membru al societății, are dreptul la securitate socială; ea este îndreptățită ca prin efortul național și colaborarea internațională, ținîndu-se seama de organizarea și resursele fiecărei țări, să obțină realizarea drepturilor economice, sociale și culturale indispensabile pentru demnitatea sa și libera dezvoltare a personalității sale.

ARTICOLUL 23

1. Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii sale, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, pre-cum și la ocrotirea împotriva șomajului, re-tribuire echitabilă și satisfăcătoare care să-i asigure atît lui, cît și familiei sale, o existență conformă cu demnitatea umană și

completată, la nevoie, prin alte mijloace de protecție socială.

4. Orice persoană are dreptul de a întemeia sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

ARTICOLUL 24

Orice persoană are dreptul la odihnă și recreație, inclusiv la o limitare rezonabilă a zilei de muncă și la concedii periodice plătite.

ARTICOLUL 25

1. Orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și a familiei sale, cuprinzînd hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare: el are dreptul la asigurare in caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrînețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința sa.

2. Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire deosebite. Toți copiii, fie că sînt născuți în cadrul unei căsătorii sau în afara acesteia, se bucură de aceeași protecție socială.

ARTICOLUL 26

1.Învățămîntul trebuie să fie gratuit, cel puțin în ceea ce privește învățămîntul elementar și general. Învățămîntul tehnic și

profesional trebuie să fie la îndemîna tuturor, iar învățămîntul superior trebuie să fie de asemenea egal, accesibil tuturora, pe bază de merit.

2. Învățămîntul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile omului și libertățile fundamentale. El trebuie să promoveze înțelegerea, toleranța, pri etenia între popoare și toate grupurile rasiale sau religioase, precum și dezvoltarea activității Organizației Națiunilor Unite pentru menținerea păcii.

3. Părinții au dreptul de prioritate în alegerea felului de învățămînt pentru copiii lor minori.

ARTICOLUL 27

1. Orice persoană are dreptul de a lua parte în mod liber la viața culturală a colectivității, de a se bucura de arte și de a participa la progresul științific și la binefacerile lui.

2. Fiecare om are dreptul la ocrotirea intereselor morale și materiale care decurg din orice lucrare științifică, literară sau artistică al cărei autor este.

ARTICOLUL 28

Orice persoană are dreptul la o orînduire socială și internațională în care drepturile și libertățile expuse în prezenta declarație pot fi pe deplin înfăptuite.

ARTICOLUL 29

1. Orice persoană are îndatoriri față de colectivitate, deoarece numai în cadrul acesteia este posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale.

2. În exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare om nu este supus decît numai îngrădirilor stabilite prin lege, exclusiv în scopul de a asigura cuvenita recunoaștere și respectare a drepturilor și libertăților altora și ca să fie satisfăcute justele cerințe ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică.

3. Aceste drepturi și libertăți nu vor putea fi în nici un caz exercitate contrar scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite.

ARTICOLUL 30

Nici o dispoziție a prezentei Declarații nu poate fi interpretată ca implicînd pentru vreun stat, grupare sau persoană dreptul de a se deda la vreo activitate sau de a săvîrși vreun act îndreptat spre desființarea unor drepturi sau libertăți enunțate în prezenta declarație.

PACT INTERNAȚIONAL
cu privire la drepturile civile și politice

PREAMBUL

Statele părți la prezentul pact,

considerînd că, în conformitate cu principiile enunțate în Carta Națiunilor Unite, recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume,

recunoscînd că aceste drepturi decurg din demnitatea inerentă persoanei umane,

recunoscînd că, în conformitate cu Declarația universală a drepturilor omului, idealul ființei umane libere, bucurîndu-se de libertățile civile și politice și eliberată de teamă și de mizerie, nu poate fi realizat decît dacă se creează condiții care permit fiecăruia să se bucure de drepturile sale civile și politice, ca și de drepturile sale economice, sociale și culturale,

considerînd că, potrivit Cartei Națiunilor

Unite, statele au obligația de a promova respectarea universală și efectivă a drepturilor și libertăților omului,

luînd în considerare faptul că individul are îndatoriri față de semenii săi și față de colectivitatea căreia îi aparține și este dator a se strădui să promoveze și să respecte drepturile recunoscute în prezentul pact,

au convenit asupra următoarelor articole:

PARTEA ÎNTÎI

ARTICOLUL 1

1. Toate popoarele au dreptul de a dispune de ele însele. În virtutea acestui drept, ele își determină liber statutul politic și își asigură liber dezvoltarea economică, socială și culturală.

2. Pentru a-și înfăptui scopurile, toate popoarele pot dispune liber de bogățiile și de resursele lor naturale, fără a aduce atingere obligațiilor care decurg din cooperarea economică internațională, întemeiată pe principiul interesului reciproc, și din dreptul internațional. În nici un caz un popor nu va putea fi lipsit de propriile mijloace de trai.

3. Statele părți la prezentul pact, inclusiv cele care au răspunderea administrării de teritorii neautonome și de teritorii sub tutelă, trebuie să înlesnească realizarea dreptului popoarelor de a dispune de ele însele și să respecte acest drept, în conformitate cu dispozițiile Cartei Națiunilor Unite.

PARTEA A DOUA

ARTICOLUL 2

1. Statele părți la prezentul pact se angajează să respecte și să garanteze tuturor indivizilor care se găsesc pe teritoriul lor și țin de competența lor drepturile recunoscute în prezentul pact, fără nici o deosebire, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare.

2. Statele părți la prezentul pact se angajează ca potrivit cu procedura lor constituțională și cu dispozițiile prezentului pact să acționeze spre a da posibilitatea adoptării unor măsuri legislative sau altora, apte pentru traducerea în viață a drepturilor recunoscute în prezentul pact care nu ar fi încă în vigoare.

3. Statele părţi la prezentul pact se angajează:

a) să garanteze că orice persoană ale cărei drepturi sau libertăţi recunoscute în prezentul pact au fost violate va dispune de o cale de recurs efectivă, chiar atunci cînd încălcarea a fost comisă de persoane acţionînd în exerciţiul funcţiilor lor oficiale;

b) să garanteze că autoritatea competentă, judiciară, administrativă ori legislativă, sau de orice altă autoritate competentă potrivit legislaţiei statului, va hotărî asupra drepturilor persoanei care foloseşte calea de recurs, şi să dezvolte posibilităţile de recurs jurisdicţional;

c) să garanteze că autorităţile competente vor da urmare oricărui recurs care a fost recunoscut ca justificat.

ARTICOLUL 3

Statele părţi la prezentul pact se angajează să asigure dreptul egal al bărbaţilor şi al femeilor de a se bucura de toate drepturile civile şi politice enunţate în prezentul pact.

ARTICOLUL 4

1. În cazul în care un pericol public excepţional ameninţă existenţa naţiunii şi este proclamat printr-un act oficial, statele părţi la prezentul pact pot ca în limita

strictă a cerinţelor situaţiei să ia măsuri derogatorii de la obligaţiile prevăzute în prezentul pact, cu condiţia ca aceste măsuri să nu fie incompatibile cu celelalte obligaţii pe care le au potrivit dreptului internaţional şi ca din ele să nu rezulte o discriminare întemeiată numai pe rasă, culoare, sex, limbă, religie sau origine socială.

2. Dispoziţia precedentă nu autoriză nici o derogare de la prevederile art.6, 7, 8 (paragrafele 1 şi 2), 11, 15, 16 şi 18.

3. Statele părţi la prezentul pact care fac uz de dreptul de derogare trebuie ca prin intermediul secretarului general al Organizaţiei Naţiunilor Unite să semnaleze de îndată celorlalte state părţi dispoziţiile de la care au derogat, precum şi motivele care au provocat această derogare. O nouă comunicare va fi făcută, prin acelaşi intermediu, la data la care ele au pus capăt derogărilor.

ARTICOLUL 5

1. Nici o dispoziţie din prezentul pact nu poate fi interpretată ca implicînd pentru un stat, o grupare sau un individ vreun drept de a se deda la o activitate sau de a săvîrşi un act urmărind suprimarea drepturilor şi libertăţilor recunoscute în prezentul pact

ori limitări ale lor mai ample decît cele prevăzute în pact.

2. Nu se poate admite nici o restricție sau derogare de la drepturile fundamentale ale omului recunoscute sau în vigoare în orice stat parte la prezentul pact prin aplicarea legilor, convențiilor, regulamentelor sau cutumelor, sub pretextul că prezentul pact nu recunoaște aceste drepturi sau le recunoaște într-o măsură mai mică.

ARTICOLUL 6

1. Dreptul la viață este inerent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit de lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar.

2. În țările în care pedeapsa cu moartea nu a fost abolită, o sentință de condamnare la moarte nu va putea fi pronunțată decît pentru crimele cele mai grave, în conformitate cu legislația în vigoare în momentul în care crima a fost comisă, legislație care nu trebuie să fie în contradicție cu dispozițiile prezentului pact și nici cu cele ale Convenției pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid. Această pedeapsă nu poate fi aplicată decît în virtutea unei hotărîri definitive pronunțată de un tribunal competent.

3. Cînd privarea de viață constituie crimă de genocid, se înțelege că nici o dispoziție din prezentul articol nu autoriză un stat parte la prezentul pact să deroge în nici un fel de la vreo obligație asumată în virtutea dispozițiilor Convenției pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid.

4. Orice condamnat la moarte are dreptul de a solicita grațierea sau comutarea pedepsei. Amnistia, grațierea sau comutarea pedepsei cu moartea poate fi acordată în toate cazurile.

5. O sentință de condamnare la moarte nu poate fi pronunțată pentru crime comise de persoane sub vîrsta de 18 ani și nu poate fi executată împotriva unor femei gravide.

6. Nici o dispoziție din prezentul articol nu poate fi invocată pentru a se întîrzia sau a se împiedica abolirea pedepsei capitale de către un stat parte la prezentul pact.

ARTICOLUL 7

Nimeni nu va fi supus torturii și nici unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante. În special, este interzis ca o persoană să fie supusă, fără consimțămîntul său, unei experiențe medicale sau științifice.

ARTICOLUL 8

1. Nimeni nu va fi ținut în sclavie; sclavia și comerțul cu sclavi, sub toate formele, sînt interzise.

2. Nimeni nu va putea fi ținut în servitute.

3. a) Nimeni nu va putea fi constrîns să execute o muncă forțată sau obligatorie;

b) alin. a) al prezentului paragraf nu poate fi interpretat ca interzicînd, în țările în care anumite infracțiuni pot fi pedepsite cu detențiunea însoțită de muncă forțată, executarea unei pedepse de muncă forțată, pronunțată de un tribunal competent;

c) Nu se consideră muncă forțată sau obligatorie în sensul prezentului paragraf:

i) orice muncă sau serviciu, neindicate în alin. b), cerute în mod normal unui individ deținut în virtutea unei decizii legale a justiției sau eliberat condiționat în urma unei asemenea decizii;

ii) orice serviciu cu caracter militar și, în țările în care obiecția de conștiință este admisă, orice serviciu național cerut în virtutea legii celor care ridică obiecții de conștiință;

iii) orice serviciu cerut în cazurile de forță majoră sau de sinistre care amenință viața sau bunăstarea comunității;

iv) orice muncă sau serviciu care fac parte din obligațiile cetățenești normale.

ARTICOLUL 9

1. Orice om are dreptul la libertate și la securitatea persoanei sale. Nimeni nu poate fi arestat sau deținut în mod arbitrar. Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa decît pentru motive legale și în conformitate cu procedura prevăzută de lege.

2. Orice individ arestat va fi informat, în momentul arestării sale, despre motivele acestei arestări și va fi înștiințat, în cel mai scurt timp, de orice învinuire care i se aduce.

3. Orice individ arestat sau deținut pentru comiterea unei infracțiuni penale va fi adus, în termenul cel mai scurt, în fața unui judecător sau a unei alte autorități împuternicite prin lege să exercite funcțiuni judiciare și va trebui să fie judecat într-un interval rezonabil sau să fie eliberat. Detențiunea persoanelor care urmează a fi trimise în judecată nu trebuie să constituie regulă, dar punerea în libertate poate fi subordonată unor garanții asigurînd înfățișarea lor la ședințele de judecată, pentru toate celelalte acte de procedură și, dacă este cazul, pentru executarea hotărîrii.

4. Oricine a fost privat de libertate prin arestare sau detențiune are dreptul de a introduce recurs în fața unui tribunal, pentru

ca acesta să hotărască neîntîrziat asupra legalității detențiunii sale și să ordone liberarea sa, dacă detențiunea este ilegală.

5. Orice individ care a fost victima unei arestări sau detențiuni ilegale are dreptul la o reparație.

ARTICOLUL 10

1. Orice persoană privată de libertate va fi tratată cu umanitate și cu respectarea demnității inerente persoanei umane.

2. a) Cei aflați în prevenție vor fi, în afară de circumstanțe excepționale, separați de condamnați și vor fi supuși unui regim distinct, potrivit condiției lor de persoane necondamnate.
b) Tinerii aflați în prevenție vor fi separați de adulți și se va hotărî în legătură cu cazul lor cît mai repede cu putință.

3. Regimul penitenciar va cuprinde un tratament al condamnaților avînd drept scop esențial ameliorarea lor și reclasarea lor socială. Tinerii delicvenți vor fi separați de adulți și supuși unui regim potrivit vîrstei și statutului lor legal.

ARTICOLUL 11

Nimeni nu poate fi întemnițat pentru

singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală.

ARTICOLUL 12

1. Orice persoană care se află în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul de a circula liber și de a-și alege liber reședința.

2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv propria sa țară.

3. Drepturile sus-menționate nu pot face obiectul unor restricții decît dacă acestea sînt prevăzute prin lege, necesare pentru a ocroti securitatea națională, ordinea publică, sănătatea ori moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora și sînt compatibile cu celelalte drepturi recunoscute în prezentul pact.

4. Nimeni nu poate fi privat în mod arbitrar de dreptul de a intra în propria sa țară.

ARTICOLUL 13

Un străin care se află în mod legal pe teritoriul unui stat parte la prezentul pact nu poate fi expulzat decît în executarea unei decizii luate în conformitate cu legea și, dacă rațiuni imperioase de securitate

națională nu se opun, el trebuie să aibă posibilitatea de a prezenta considerentele care pledează împotriva expulzării sale și de a obține examinarea cazului său de către autoritatea competentă ori de către una sau mai multe persoane special desemnate de această autoritate, fiind reprezentat în acest scop.

ARTICOLUL 14

Un străin care se află în mod legal pe teritoriul unui stat parte la prezentul pact nu poate fi expulzat decît în executarea unei decizii luate în conformitate cu legea și, dacă rațiuni imperioase de securitate națională nu se opun, el trebuie să aibă posibilitatea de a prezenta considerentele care pledează împotriva expulzării sale și de a obține examinarea cazului său de către autoritatea competentă ori de către una sau mai multe persoane special desemnate de această autoritate, fiind reprezentat în acest scop.

ARTICOLUL 14

1. Toți oamenii sînt egali în fața tribunalelor și curților de justiție. Orice persoană are dreptul ca litigiul în care se află să fie examinat în mod echitabil și public de către un tribunal competent, independent și imparțial, stabilit prin lege, care să

decidă fie asupra temeiniciei oricărei învinuiri penale îndreptate împotriva ei, fie asupra contestațiilor privind drepturile și obligațiile sale cu caracter civil. Ședința de judecată poate fi declarată secretă în interesul bunelor moravuri, al ordinii publice sau al securității naționale într-o societate democratică, fie, dacă interesele vieții particulare ale părților în cauză o cer, fie în măsura în care tribunalul ar socoti acest lucru ca absolut necesar, cînd datorită circumstanțelor speciale ale cauzei publicitatea ar dăuna intereselor justiției; cu toate acestea, pronunțarea oricărei hotărîri în materie penală sau civilă va fi publică, afară de cazurile cînd interesul minorilor cere să se procedeze altfel sau cînd procesul se referă la diferende matrimoniale ori la tutela copiilor.

2. Orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni penale este prezumată a fi nevinovată cît timp culpabilitatea sa nu a fost stabilită în mod legal.

3. Orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni penale are dreptul, în condiții de deplină egalitate, la cel puțin ur mătoarele garanții:

a) să fie informată în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înțelege, și în mod detaliat, despre natura și motivele acuzației ce i se aduc;

b) să dispună de timpul și de înlesnirile

necesare pregătirii apărării sale și să comunice cu apărătorul pe care și-l alege;

c) să fie judecată fără o întîrziere excesivă;

d) să fie prezentă la proces și să se apere ea însăși sau să aibă asistența unui apărător din oficiu, fără plată, dacă ea nu are mijloace pentru a-l remunera;

e) să interogheze sau să facă a fi interogați martorii acuzării și să obțină înfățișarea și interogarea martorilor apărării, în aceleași condiții cu cele ale martorilor acuzării;

f) să beneficieze de asistența gratuită a unui interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la ședința de judecată;

g) să nu fie silită să mărturisească împotriva sa însăși sau să se recunoască vinovată.

5. Orice persoană declarată vinovată de o infracțiune are dreptul de a obține examinarea de către o jurisdicție superioară, în conformitate cu legea, a declarării vinovăției și a condamnării sale.

6. Cînd o condamnare penală definitivă este ulterior anulată sau se acordă grațierea deoarece un fapt nou sau nou descoperit dovedește că s-a produs o eroare judiciară, persoana care a suferit o pedeapsă în urma acestei condamnări va primi o indemnizație în conformitate cu

legea, afară de cazul cînd s-a dovedit că nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut ei îi este imputabilă, în întregime sau în parte.

7. Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit din pricina unei infracțiuni pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărîre definitivă în conformitate cu legea și cu procedura penală a fiecărei țări.

ARTICOLUL 15

1. Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care nu constituiau un act delictuos, potrivit dreptului național sau internațional, în momentul în care au fost săvîrșite. De asemenea, nu se va aplica o pedeapsă mai severă decît cea care era aplicabilă în momentul comiterii infracțiunii. Dacă ulterior comiterea infracțiunii, legea prevede aplicarea unei pedepse mai ușoare, delicventul trebuie să beneficieze de aceasta.

2. Nimic din prezentul articol nu se opune judecării sau condamnării oricărui individ din pricina unor acțiuni sau omisiuni care atunci cînd au fost săvîrșite erau considerate ca fapte criminale, potrivit principiilor generale de drept recunoscute de totalitatea națiunilor.

ARTICOLUL 16

Orice om are dreptul de a i se recunoaşte pretutindeni persoanalitatea juridică.

ARTICOLUL 17

1. Nimeni nu va putea fi supus vreunor imixtiuni arbitrare sau ilegale în viaţa particulară, în familia, domiciliul sau corespondenţa sa, nici la atingeri ilegale aduse onoarei şi reputaţiei sale.

2. Orice persoană are drept la protecţia legii împotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri.

ARTICOLUL 18

1. Orice persoană are drept la libertatea gîndirii, conştiinţei şi religiei; acest drept implică libertatea de a avea sau de a adopta o religie sau o convingere la alegerea sa, precum şi libertatea de a-şi manifesta religia sau convingerea, individual sau în comun, atît în public cît şi în particular, prin cult şi îndeplinirea riturilor, prin practici şi prin învăţămînt.

2. Nimeni nu va fi supus vreunei constrîngeri putînd aduce atingere libertăţii sale de a avea sau de a adopta o religie

sau o convingere la alegerea sa.

3. Libertatea manifestării religiei sau convingerilor nu poate fi supusă decît restricţiilor prevăzute de lege şi necesare pentru ocrotirea securităţii, ordinii şi sănătăţii publice ori a moralei sau a libertăţilor şi drepturilor fundamentale ale altora.

4. Statele părţi la prezentul pact se angajează să respecte libertatea părinţilor şi, atunci cînd este cazul, a tutorilor legali, de a asigura educaţia religioasă şi morală a co-piilor lor în conformitate cu propriile convingeri.

ARTICOLUL 19

1. Nimeni nu trebuie să aibă de suferit din cauza opiniilor sale.

2. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi şi de a răspîndi informaţii şi idei de orice fel, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa.

3. Exercitarea libertăţilor prevăzute la paragraful 2 al prezentului articol comportă obligaţii şi răspunderi speciale. În con-

secință, ea poate fi supusă anumitor limitări care trebuie însă stabilite în mod expres prin lege și care sînt necesare:

a) respectării drepturilor sau reputației altora;

b) apărării securității naționale, ordinii publice, sănătății sau moralității publice.

ARTICOLUL 20

1. Orice propagandă în favoarea războiului este interzisă prin lege.

2. Orice îndemn la ură națională, rasială sau religioasă care constituie o incitare la discriminare, la ostilitate sau la violență este interzis prin lege.

ARTICOLUL 21

Dreptul de întrunire pașnică este recunoscut. Exercitarea acestui drept nu poate fi supusă decît restricțiilor conforme cu legea și necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice, al ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora.

ARTICOLUL 22

1. Orice persoană are dreptul de a se asocia în mod liber cu altele, inclusiv dreptul de a constitui sindicate și de a adera la ele, pentru ocrotirea intereselor sale.

2. Exercitarea acestui drept nu poate fi supusă decît restricțiilor prevăzute de lege și care sînt necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice, al ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora. Prezentul articol nu se opune ca exercitarea acestui drept de către membrii forțelor armate și ai poliției să fie supusă unor restricții legale.

3. Nici o dispoziție din prezentul articol nu permite statelor părți la Convenția din 1948 a Organizației Internaționale a Muncii privind libertatea sindicală și ocrotirea dreptului sindical să ia măsuri legislative aducînd atingere sau să aplice legea - într-un mod care să aducă atingere - garanțiile prevăzute în această convenție.

ARTICOLUL 23

1. Familia este elementul natural și fundamental al societății și are drept la ocrotire din partea societății și a statului.

2. Dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie este recunoscut bărbatului și femeii, începînd de la vîrsta nubilă.

3. Nici o căsătorie nu va putea fi încheiată fără consimțămîntul liber și deplin al viitorilor soți.

4. Statele părți la prezentul pact vor lua măsurile potrivite pentru a asigura egalitatea în drepturi și răspunderi a soților în privința căsătoriei, în timpul căsătoriei și atunci cînd ea se desface. În cazul desfacerii, se vor lua măsuri pentru a asigura copiilor ocrotirea necesară.

ARTICOLUL 24

1. Orice copil, fără nici o discriminare întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, origine națională sau socială, avere sau naștere, are dreptul din partea familiei sale, a societății și a statului la măsurile de ocrotire pe care le cere condiția de minor.

2. Orice copil trebuie să fie înregistrat imediat după naștere și să aibă un nume.

3. Orice copil are dreptul de a dobîndi o cetățenie.

ARTICOLUL 25

Orice cetățean are dreptul și posibilitatea, fără nici una din discriminările la care se referă art.2 și fără restricții nerezonabile:

a) de a lua parte la conducerea treburilor

publice, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși;

b) de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurînd exprimarea liberă a voinței alegătorilor;

c) de a avea acces, în condiții generale de egalitate, la funcțiile publice din țara sa.

ARTICOLUL 26

Toate persoanele sînt egale în fața legii și au, fără discriminare, dreptul la o ocrotire egală din partea legii. În această privință legea trebuie să interzică orice discriminare și să garanteze tuturor persoanelor o ocrotire egală și eficace contra oricărei discriminări, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare.

ARTICOLUL 27

În statele în care există minorități etnice, religioase sau lingvistice, persoanele aparținînd acestor minorități nu pot fi lipsite de dreptul de a avea, în comun cu ceilalți membri ai grupului lor, propria lor viață culturală, de a profesa și practica propria lor religie sau de a folosi propria lor limbă.